MADHURĀVIJAYAM

OR

VĪRAKAMPARĀYA CHARITAM

BY

GAṄGĀDĒVĪ

EDITED BY

PAṆḌIT G. HARIHARA ŚĀSTRI

AND

PANDIT V ŚRĪNIVĀSA ŚĀSTRI

SMṚITIVIŚARADA

PRINTED AT

THE SRĪDHARA PRESS

TRIVANDRAM

1916

All rights reserved.]

[Price Annas 12.

PREFACE.

It has been a frequent reproach levelled against Indians that the art of chronicling historical events is foreign to their talent. This reproach, we are inclined to think, is due not so much to the absence of historical works in Sanskṛit Literature, as to the fact that, till now very few of those works have been brought to the notice of the public. Hardly any apology is therefore necessary on our part to bring before the public this small historical work called the *Madhurā-Vijaya* otherwise known also as the *Vīrakamparāyacharita* dealing with the early period of the Vijayanagara History.

The work was written by a female author called Gaṅgādēvī, as is evident from the colophon, "इति श्रीगङ्गादेव्या विरचिते मधुराविजयनाम्नि वीरकम्परायचरिते" occurring at the end of the first and the second *sargas*. It is further clear from

verses 39—41 of the ~~sixth~~ seventh *sarga* that the authoress was a queen of the prince Kampaṇa, the hero of the work who ruled at Conjeevaram about 1367 A.D. It is interesting to note that Saṅskṛit Literature claims a number of authors from among the fair sex. In Vēdic times there were such highly cultured ladies as Gārgīvāchaknavī, Baḍavāprātithēyī and others who were seers of Vēdic hymns, and whom Āśvalāyana mentions along with Sumantu, Vaiśampāyana and other venerable Ṛishis of old. Rājaśēkhara, the dramatist who is said to have flourished about 950 A.D., has immortalized in his verses the names of many a female poet,* who, when judged from the merit of the verses found in the extant anthologies, must have been poets of a high order. Later than our authoress, there flourished in the Court of Achyutadēvarāya at Vijayanagara in the early part of the 16th century A.D. a lady author by the name of Tirumalāmbikā,† who is

* We find mention of the following names of authoresses in Saṅskṛit literature, *viz.*, Indulēkhā, Kuntīdēvī, Gaurikā, Prakāśa-dattā, Phalguhastinī, Muktāpīḍā, Mārṅgmālā, Maurikā Prabhudēvī and others.

† This we learnt from Mr. T. S. Kuppusvāmi Śāstriār of Tanjore. Compare also No. 9 of 1904 of the collection of inscriptions made by the Madras Epigraphist, Ep. An. Rep. for 1904, p. 36

said to have written a *Champūkāvya* called *Varadāmbikāpariṇaya* descriptive of the marriage of Achyutadēvarāya and Varadāmbikā. The illustrious poetess Madhuravāṇi, who is known to have written beautiful Saṅskṛit poems flourished in the court of Raghunātha Bhūpa, a great patron of learning who ruled over Tanjore in the early part of the 17th century A.D. This poetess has written a *Mahākāvya*, rendering the *Āndhra Rāmāyaṇa* of her patron into Saṅskṛit, from which we learn that in the court of this king there were several ladies besides herself who were eminent in poetry and other fine arts.* We can thus see that there have been several female poets shining now and then, in the realm of Saṅskṛit Literature; but we have been able till now to come across only a very few of their works.

Among the productions of the female poets since the Vēdic times known to us at present, the present work appears to be the earliest. The historical value of this work is ably discussed in the introduction to this work; and we shall write here a few words regarding its poetical merit. The authoress

* *Vide* the Indian Review, Madras, Vol. IX (1908), pp. 106—111.

instead of drawing the subject matter from the well-known Itihāsas, as is usual with the generality of Saṅskṛit poets, has chosen the biography of her Royal consort as a fit theme to exhibit her remarkable poetical talents. The work is in the form of a classical *Kāvya* conforming to the rules laid down in the treatises on poetics and contains lengthy descriptions of the seasons, the twilight, the rising of the moon and other topics common in *Mahākavyas.* The authoress writes in the Vaidarbhī style and her thoughts flow with ease and simplicity. Her diction is beautiful and charming, and her similes are grand and drawn direct from nature. She has none of the pedantry of grammar or rhetoric, which so largely spoils the productions of latter day poets. The authoress observes in paying tribute to Kāḷidāsa,

"दासतां कालिदासस्य कवयः के न बिभ्रति ।
इदानीमपि तस्यार्थानुपजीवन्त्यमी यतः ॥"

and appears to include herself among those who tread the path of that master poet. She has adopted certain scenes and descriptions which are favourite with Kāḷidāsa, but they are transformed at the mint of her imagination, and invested with a new significance. We shall

quote two verses in support of the above statement. Kāḷidāsa describes the pregnancy of a lady thus :—

" शरीरसादादसमग्रभूषणा
मुखेन सालक्ष्यत लोध्रपाण्डुना ।
तनुप्रकाशेन विचेयतारका
प्रभातकल्पा शशिनेव शर्वरी ॥ "

(Raghuvaṁśa, III, 2).

and the march of a king with his army thus :

" स सेनां महतीं कर्षन् पूर्वसागरगामिनीम् ।
बभौ हरजटाभ्रष्टां गङ्गामिव भगीरथः"

(Raghuvaṁśa IV, 32).

While our authoress describes the same subject in a similar figure in the following strain :—

" मुखेन तन्वी शरपाण्डरेण विमुक्तरत्नाभरणा विरेजे ।
विलूनराजीववना दिनान्ते छायाशशाङ्केन शरन्नदीव ॥ "
" स नयन् महतीं सेनां व्यरुचद् वीरकुञ्जरः ।
पयोदमालामाकर्षन् पौरस्त्य इव मारुतः ॥ "

she has invested them with a new beauty and they appeal to our imagination with as much freshness as if they were her own.

The edition of this work is based on a single palm leaf manuscript belonging to Paṇḍit Mr. N. Rāmasvāmi Śāstriār, Head Paṇḍit, Office of the Curator for the publication of Sanskṛit works, Trivandram. It was found in an extremely worn out manuscript volume combined with the deranged leaves of portions of the *Siddhārthacharita* or *Padyachūḍāmaṇi* and a *nāṭaka* of unknown name. It is written in *grantha* characters, and is not free from errors. The *Madhurā-Vijaya* begins on the 109th leaf and closes abruptly on the 169th leaf. It is not possible to infer how many more leaves of the manuscript have been lost. Ten leaves are missing in the middle of the manuscript and most of the remaining leaves are bored with holes by white ants. Besides, there are numerous blanks left by the scribe himself, which shows that the original manuscript from which the present one was copied must have been in a more or less damaged condition. There is a large gap after the 13th verse in the sixth *sarga* covering space for writing about 40 verses, and another one after the 51st verse in the 7th *sarga* leaving space for about 30 verses. The first five *sargas* of the manuscript are, to some extent, continuous but the remaining portions are fragmentary. As it stands at present, the manuscript contains

the history of Kampaṇa up to the defeat of the Mahammadans at Madura; but if the title *Madhurā-Vijaya* be significant, it cannot be far from right to infer that the work did not contain at the most a *sarga* more at the end. The letters or words that we have inserted in the place of those that have been lost are marked with asterisks and enclosed within brackets.

Having known the value of the manuscript, we made enquiries for procuring another copy of the work, but no other copy has hitherto been forthcoming. We have, however, published this work with the hope that it will, even though incomplete, be welcome to the public, and may induce some scholars to search for a complete copy of it.

We wish to express our deep debt of gratitude to Mr. T. A. Gōpīnātha Rāv, M.A., Superintendent of Archæology, Travancore, who has encouraged us to publish this work, ever since we brought the existence of the manuscript to his notice, and evinced a sympathetic interest in our endeavour and helped us with many valuable suggestions and a learned introduction. We cannot also sufficiently thank the learned Paṇḍit Mr. N. Rāmasvāmi Śāstriār

for preserving the worn out but precious manuscript of this work and for his kindness in placing it at our disposal and thus making the publication of this work possible.

G. HARIHARA SASTRI
&
V. SRINIVASA SASTRI
(*Smritivīśārada*).

TRIVANDRAM,
10th October, 1916.

INTRODUCTION

TO

MADHURĀ-VIJAYAM, OR VIRA KAMPARĀYA-CHARITAM*

BY GAṄGĀDĒVĪ.

ONE of the most interesting manuscripts that have been discovered in recent times is the *Kamparāya-charitam* of Gaṅgādēvī. It is interesting in more ways than one. Firstly, because it is a work of great historical importance, dealing as it does with a period of which little or nothing is satisfactorily known; secondly, because of the gifted authoress, Gaṅgādēvī, one of the queens of the prince Kampaṇa; and lastly, the sonorous language and beauty of the poem. But, unfortunately no more than a single copy of it has hitherto been forthcoming, and that too a very much damaged one. There are here and there large blanks left out by the scribe, in the copy available to us, a fact evidencing the broken state of even the original from which the copy was made. Even the portions that are brought to light now are very full of interesting information regarding the conquest of Madura by

---

* First published in the "New India," Madras, in 1915.

Kampaṇa. The authoress employs verses of different kinds for the different *sargas* (chapters); for example, in the first *sarga* the *anushṭup* metre is employed; in the second, the *upajāti*; in the third, the *vaṁśastha*; the *anushṭup* is again used in the fourth *sarga*; the fifth is written in the *drutavilambita*, and the sixth in the *pushpitāgra*. We shall discuss the merits of the work, its author and the history contained in it after we have given an abstract of its contents. The existence of this remarkable manuscript was first brought to my notice by my friend Paṇḍit G. Harihara Śāstri of Trivandram; and from the abstract of contents of the *kāvya* supplied to me by my own Paṇḍit, Paṇḍit Śrīnivāsa Śāstri, I am enabled to give below an account of the poem *Madurāvijayam*.

The poem begins with benedictory verses addressed to *Gaṇēśa*, *Pārvatī* and Paramēśvara, Sarasvatī and Kriyāśakti-guru; and then mention is made of the poets of the past, namely, Vālmīki, Vyāsa, Kālīdāsa, Bāṇa, Bhāravi, Daṇḍi, Bhavabhūti, Karṇāmṛita-kavi, Tikkaya, Agastya, Gaṅgādhara and Viśvanātha.

Then the story begins with Bukkarāja, the brother of Harihara, who was reigning at

Vijayanagara situated on the bank of the river Tuṅgabhadrā. His vassals and generals were respectful, loving and loyal to him, and his enemies' armies were always in a disturbed state of mind on account of the growing prowess of the king. The water that flowed from his hands in making gifts (*dānas*) was able to revive the tree called *dharma* which had withered away owing to the increase of sins in this Kali (dark) age. He had plenty of elephants, horses and other divisions of the army and all the kings and chiefs living in the land bounded by the Vīndhya mountains on the north, by the Malaya mountains on the south, by the Udayāchala on the east and by the Astāchala on the west owed allegiance to him. In his capital there were *gōpuras* as tall as the peaks of the Mēru, beautiful pleasure gardens with hillocks and artificial baths. The river Tuṅgabhadrā served the city of Vijayanagara as a moat, and it was also surrounded by lofty fortified walls all round. In Pampā (Hampe), a suburb of this city, there was the temple of the Dēva, Virūpāksha. The rule of Bukkarāya was so peaceful and productive of great good to the people, that the citizens began to entertain doubts if it was not Manu himself that had incarnated in the form of Bukkarāya. Though his mind

paid regard equally to *dharma*, *ārtha* and *kama*, he had still a partiality for the first *purusẖārthā*. He had several wives, but he loved Dēvāyī more than the others. Enjoying thus all the various pleasures of life, the king Bukkarāya was ruling the earth.

Dēvāyī, the queen of the king of Kuntala, gave birth first to a prince named Kampaṇa; after him were born Kampaṇa (?) and Saṅgama. These three sons of Bukkā by Dēvāyī resembled in their lustre the three eyes of Śiva. Dēvāyī, when she was pregnant with the elder Kampaṇa, was feeling desirous of bathing in the holy waters of the Tāmraparṇi. (The author by mentioning this fact implies that the thought of the mother to reach the river Tāmraparṇi so affected the unborn child that when the child grew up to manhood, his inclination was to extend his conquests as far south as the Tāmraparṇi and reach its bank.) The poem states that Kampaṇa was so named because he made his enemies quake with fear at the very mention of his name. The youth ful Kampaṇa (wherever this name occurs in subsequent portions, it is used to denote only the elder one of the two sons of Bukka who are said to have borne the same name) was

well-versed in all the *kalās* (branches of learning) and was equally well-trained in the use of arms. While yet Kampaṇa was young, his father Bukka summoned him to his presence, discoursed to him on the evils that befall young princes by their indulgence in women, gambling, hunting, drinking spirituous liquors, and so on, and strongly advised him to avoid even the thought of them from entering his mind. He then pointed out to his son the necessity of conducting himself so well that even the fickle Lakshmī (the Dēvī of wealth) should become pleased to abide with him for ever. Finally, he told the prince that a large number of the powerful generals (*sāmanta rājas*) of the kingdom would, through his influence, show subordination and good will to him (Kampaṇa) and be ever ready to serve him faithfully. Besides these, the prince was reminded, that he was fully furnished with elephants, horses and men, and his father directed him to give scope to his prowess; finally he also showed him the direction in which the prince could exhibit his own vast skill in arms, the power of his army and the loyalty of his generals; he drew his son's attention to the existence of a Drāviḍa chief, named Champarāya, ruling over the Tuṇḍīramaṇḍala (the Toṇḍaimaṇḍala); the

prince should therefore first subdue Champarāya and make Kānchipura his head-quarters, till a propitious time should come when he would be able to attack and conquer the Vanyarājas further south and the Turushkarāja reigning at Madhura. The prince Kampaṇa very much appreciated the valuable advice given to him by his father and resolved to carry it out faithfully and that, too, immediately, and declared his intention to all the generals under him, and ordered them to make themselves ready to start out the very next day. He then embarked on his expedition for the conquest of the south. The third *sarga* in which the foregoing facts are found, gives detailed descriptions of the inclinations and achievements belonging to the youthful age of princes, in the manner usual in Saṁskṛit *kāvyas*.

When the next day dawned, Kampaṇa having attended to all the usual ablutions of the morning, prescribed in the *śāstras*, directed the commander of his forces to march the armies towards the south. No sooner was the order given than the battle drums began to resound everywhere. Thousands of elephants with carpets on their backs, horses fully caparisoned and men protected in their mailed

coats, gathered together. The infantry consisted of men of various countries and carried the different weapons named the *kṛipaṇa*, the *kārpaṇa*, the *prāsa* the *kunta*, and the *kōdaṇḍa*; the generals of the army, men of high birth and rank, adorned with all such ornaments as are worn on the occasion of going out for the conquest of enemies, gathered in the gateway of the palace, awaiting the arrival of Prince Kampana. Flags were unfurled and umbrellas made of white silk were held up just before the prince came out. The Brāhmaṇas recited the *Ātharvaṇa mantra* and blessed him to become victorious. The cry of "*jaya*" rang out everywhere. Kampaṇa approached the gate of his palace where was held ready his favourite horse and mounted on it; the generals and other distinguished personages waiting outside for his arrival wished him success by holding both their hands in the *añjali* pose over their bowed heads. The poem states that the Chōḷa, the Kēraḷa and the Pāṇḍya kings holding batons in their hands, proceeded forward on foot to make way for Kampaṇa's horse. The women folk of the town threw fried rice on the person of Kampaṇa in benediction, voicing forth their prayer to God that he should obtain success in his expedition. In the

course of five or six days Kampaṇa crossed the borders of the Karnaṭa country and reached the town called Kaṇṭakānana, where he pitched his camp for some time; and was awaiting a fair opportunity to attack king Champa. He marched his armies to Viriñchipuram on the bank of the Pālār, and making it the base of operations, he entered the country of Champa and a fierce battle took place between the armies of Kampaṇa and the Dramiḍa king, in which the latter being beaten, ran away in the direction of his capital. But Kampaṇa did not leave Champa alone, but pursued him, took his capital and made it his camp, from there to attack the strong fortress on the hill Rājagambhīra, in which he had taken refuge. In the siege that was laid to this hill fortress, the army of Kampaṇa did much damage to that of Champa by arrows, while a large number of soldiers belonging to the army of Kampaṇa died by the stones which were shot from catapults set up in the fort above. After a hard siege for several days, the Karnaṭa soldiers succeeded in scaling the mountain with ladders and attacking the garrison inside the fort. Not able to bear any longer the charge of the Karnaṭa army, Champarāja sallied forth to offer personal resistance to the assailants. However much the generals desired

to fight with him in single combat, Kampaṇa would not permit them to do so, reserving such an honour for himself. Champa and Kampaṇa met each other swords in hand, and in the engagement, Champa was killed. Then Prince Kampaṇa proceeded victoriously to Kañchi, settled down there and began to rule the Tuṇḍiramaṇḍala with due observance of the *dharmas* appropriate to the *varṇas.*

Making the large city of Marakata the seat of the government of the newly acquired province, Kampaṇa, to please the people of the country, first reduced all taxes and ruled sagaciously so as to be loved by all. The kings of the Magadha, Māḷava, Sēvuṇa, Simhaḷa, Dramiḷa, Kēraḷa and Gauḷa countries waited at his gate to have an audience in his court. At home in his palace, prince Kampaṇa sometimes spent his time in the enlightened company of poets and scholars, and sometimes with the ladies of the zenana, enjoying the pleasures appropriate to the six *ṛitus.* There are beautiful descriptions of the pleasures enjoyed at various seasons, such as *jalakrīḍā* and gathering flowers in gardens. It is in this connection, we learn that Gaṅgādēvī, the authoress, was the Queen of Kampa. While enjoying the company of the

lady it is stated, that he desired her to describe the spring season. Then comes the beautiful description of the sunset and the moonrise, invariably found in a good *kāvya*. It is in this particular part of the poem that we find a large number of *lacunae*, which can be filled up only when more copies are found of the work, for which it is imperative that active search should be made by all true lovers of the history of India. In spite of the gaps, we are still able to pursue the thread of the narrative.

A strange woman appeared before the king Kampaṇa one day, and complained in the following strain about the occupation of the south by Turushkas and its evil effects. "O King! The place known as Vyāghrapuri (Chidambaram, Perumpaṟṟa-Pulīyūr) has become truly so, for tigers inhabit it now where men dwelt once; the *vimāna* (dome of the central shrine) of Śrīraṅgam is so dilapidated that now it is the hood of Ādiśēsha alone that is protecting the image of Raṅganātha from the falling debris. The lord of Gajāraṇya (Tiruvānaikkā, Jambukēśvaram near Śrīraṅgam), who once killed an elephant to obtain its skin for his garment has now again been reduced to this condition, because he is stripped bare of all clothing; while the *garbha gṛiha* (central shrine) of many

another temple is crumbling, its *maṇḍapa* overgrown with vegetation and the wooden doors of the temple eaten up by white ants. Where there resounded once the joyous music of the *mṛidaṅga* (a kind of drum) there is heard at present the howl of the jackal that has made it its abode. The river Kāvērī, that was curbed by proper dams and flowed in regular channels, has begun to run in all directions. In the *agrahāras* where the smoke issuing from the fire offerings (*yāgadhūma*) was largely visible and in which the chant of the Vēdas was everywhere audible, we have now the offensive-smelling smoke issuing from the roasting of flesh by the Muhammadans and the harsh voice of these ruffians alone is heard there. The beautiful cocoanut trees which were gracing the gardens surrounding the city of Madura have been cut down by these intruders, and in place of these, we see plenty of *śūlas* (iron tridents set before some minor local deities) with garlands made by stringing human heads together, resembling and recalling in a remote manner the cocoanut trees. The water of the river Tāmraparṇi which used to be rendered white by the sandal paste rubbed away from the breasts of youthful maidens who were bathing in it is now flowing red with the blood of cows slaughtered by these great sinners." Thus

and in more ways did the strange lady plead to Kampaṇa about the fate that had overtaken the fair south, drew out from her girdle a resplendent sword, and began to address the king once again as follows: "O Sovereign! Once upon a time the divine Viśvakarma, gathering the splinters from the weapons of all the Dēvas and melting them together, shaped this strange sword and presented it to Paramēśvara for gaining victory over the *daityas.* By performing a severe penance, one of the Pāṇḍya kings obtained it from the Lord Paramēśvara. With the help of this divine weapon the descendants of this race continued to rule the kingdom prosperously for a very long period; but by a misfortune the princes of the Pāṇḍya dynasty lost the virility of their sires. Agastya, having secured this remarkable sword, presents this now to you. By wielding this sword, you will attain unabating vigour and the weapons of the enemy would become powerless against you. Just as Kṛishṇa slew Kaṁsa in Madhura in olden times, O King! do you also proceed now to the Southern Madura, and slaughter the Mussalman king, the enemy of the world and set up several pillars of victory on the bridge of Rāma (between the mainland and the island of Rāmēśvaram). Then, during your administration of the south, you shall

also build a strong dam across the Kāvērī, and make her flow in a manner useful to the agricultural population........". Because there are blanks at the beginning and the end of this portion it is impossible to ascertain who the strange lady, who pleaded so pathetically before Kampaṇa, was, how she happened to obtain the divine sword and who it was who sent her on her mission. We should perhaps presume that she is herself a divine being, one of those guardian deities (*nagara-dēvatās*) of towns, who, not being able to bear the sinful acts of the Mussalmans, repaired to the *āśrama* of Agastya, the family priest of the Pāṇḍya kings, and consequently perhaps the legitimate custodian of their heirlooms, and obtained the sword from him for ridding the Madurārājya of the Muhammadans.

Lastly, the poem describes vividly the encounter between the armies of Kampaṇa and the Sultan of the south. Finding that his army was getting routed, the Yavana king (the Muhammadan chief) of Madura came out to offer single combat to prince Kampaṇa, which was readily accepted. After several attacks on each other, the crow banner of the Muhammadan chief was first cut down and then the string of the bow held by him. Then, with

swords in their hands, they came to close quarters, and after a few moments' engagement Kampaṇa despatched his opponent with a blow from the divine sword, presented to him by the mysterious lady already mentioned above. The head of the despoiler of the kingdom of the Vallāḷas and the subverter of those of the Chōḷas and the Pāṇḍyas thus fell at last on the ground and licked the dust, but the body still pursued its murderous course to the great astonishment of the victor, on whom the *Dēvas* showered a torrent of flowers from above. So much about the contents of the poem.

The poetess is called Gaṅgādēvī, as we have mentioned already, and she wrote the poem under the name of *Kamparāyacharitam*, or *Madurāvijayam*. In the middle of the poem there occurs the statement that when Kampa was once seated with Gaṅgādēvī he asked her to describe the spring season, and that she did so accordingly. From this it is inferred that she was a queen of the Prince, the termination *Dēvī*, according to *Bharata-Śāstra*, being the characteristic suffix for the name of a queen.

Let us now proceed to examine critically the contents of the poem and show its great

value for the construction of the history of the Vijayanagara kingdom for a short time after its foundation.

Be it noted that the invocations at the commencement of the work are addressed as usual to Gaṇēśa, then to Pārvatī and Paramēśvara and then to the Guru Kṛiyāśakti. The early kings of Vijayanagara were all Saivas of the Saivāgama* section, not of the Vēdānta section. The tradition of the founding of the Empire with the help of the Vēdāntic sage Vidyāraṇya† does not seem to receive corroboration from the epigraphical evidence. For, from the inscriptions at our disposal at present, we learn that the sage held the post of a minister under Saṅgama son of Kampa, the brother of Harihara I, and then under Harihara II ‡ (see genealogical table below). Until the first appointment, he is not found to be held in very high esteem and veneration, as he ought to be, if it were true that he was the real founder of the Empire. This

---

* Ep. Carn. Hassan Dt., Cn., No. 256.

† See the inscriptions found in the Śṛiṅgēri Jaghire which claim the credit of founding Vijayanagara to Vidyāraṇya Ep. Carn. Vol. IV, Kadur Dt.

‡ See Ep. Carn. Kadur Dt. Kp. No. 19, do. No. 30, &c.

tradition is seen recorded only in the inscriptions belonging to the reigns of the later kings of Vijayanagara, but not in any one of the earlier period. We see the king Harihara II granting the *agrahāra* of Naguru to a number of Brāhmaṇas by the command of Vidyāraṇyasvāmi of the Śṛiṅgērimaṭha in the year S' 1301 (A.D. 1379): another grant, this time of some lands to the temple of Prasanna Viśvēśvara, was also given by king Harihara II at the bidding of Vidyāraṇya Śrīpādaṅgaḷu in S' 1300. Sāyaṇa appears as one of the donees in the grant of an *agrahāra* made by Mudda-daṇḍanātha in the year S' 1301. Also from the *Sāyanīyasubhāshitam* it is learnt that it was written at the instance of Kampabhūpati.* All this evidence tends to show that the influence of Vidyāraṇya at Vijayanagara was at its height in the last quarter of the fourteenth century of the Christian era. If he were really the founder of the Vijayanagara Empire, as the later traditions assert, we should find repeated references to him in the inscription of the reigns of Harihara I and Bukka I, but since we do not hear any mention of him then, it would become necessary to

---

* See The Triennial Catalogue of the Madras Oriental Library, for 1910-11 to 1912-13, p. 1054.

suppose that the sage Vidyāraṇya consolidated the Empire a little time after its actual foundation, that is, at the period with which the *kāvya*, *Madhurā-vijaya*, deals. Even then the kings of Vijayanagara do not seem to have given up their family priest Kāśi-vilāsa Kṛiyaśakti Paṇḍita and joined the sect represented by Vidyāraṇya. For, we learn from one of the inscriptions of the Mysore State that Immaḍi Bukka II, the son of Harihara II, made a grant of land to Vidyāśāṅkara, the predecessor and *guru* of Vidyāraṇya, "with the knowledge of Kṛiyāśakti Paṇḍita."*

Now the Kṛiyāśākti Paṇḍita mentioned at the beginning of the poem seems to be the head priest of the section of Hindus who followed the Śrīkaṇṭhāgama and to have held the distinguished position of *guru* to the kings of Vijayanagara. It is expressly mentioned in one of the Mysore inscriptions that the *kula-guru* of Harihara II was Kṛiyāśaktyāchārya. Two of his distinguished disciples are Chauḍāmātya and his son Mādhava-mantrin. The former was the author of a commentary called the *Prayōgaratnamālā* on the *Śraūtasūtras* of

---

* E. Carn. Kolar Dt. Mb. No. 11.

Āpastambha written under the auspices of Bhūpati Uḍaiyar, son of Bukka II. Chauḍapa himself states that he was one of the several eminent *paṇḍits* who induced Vidyāranya to comment upon the *Śraūta Sūtras.** Mādhava Mantrin, the son of Chauḍapa, was the author of the commentary called the *Tātparyadīpikā* on the *Sūtasaṁhitā* ; he claims to have written on the Upanishads also.† The authoress of the *kāvya*, *Madhurāvijaya*, Gaṅgadēvī, the queen of Kampaṇa, naturally invokes the blessings of the *kula-guru* of her husband for the success of her literary production.

---

* वेदार्थविशदीकर्ता वेदवेदाङ्गपारवित् ।
विद्यारण्ययतिर्ज्ञात्वा श्रौतस्मार्तक्रियापरैः ॥
श्रीचौण्डपार्यप्रमुखैर्विद्वद्भिर्ब्राह्मणोत्तमैः ।
व्याचक्ष्वाध्वरतन्त्रं त्वं समन्त्रार्थमिति स्फुटम् ॥
प्रार्थितो बहुशः श्रौतं विशदीकर्तुमुद्यतः ।
कल्पसूत्रेष्वनेकेषु सर्वत्र तु समन्वयात् ॥

Triennial Catalogue of Mss. 1910-11 to 1912-13, p. 1050, Madras Oriental Manuscripts Library.

† श्रीमत्काशीविलासाख्यक्रियाशक्तीशसेविना ।
श्रीमत्त्र्यम्बकपादाब्जसेवानिष्णातचेतसा ॥
वेदशास्त्रप्रतिष्ठात्रा श्रीमन्माधवमन्त्रिणा ।
तात्पर्यदीपिका सूतसंहितायाः विधीयते ॥
उपनिषन्मार्गप्रवर्तकेन श्रीमाधवाचर्येण

Coloption of the *Sūta-saṁhītā.*

Harihara I lived, according to the latest inscription of his reign hitherto discovered, till S' 1268, which is also the initial date of the reign of his brother Bukkadēva I.* Bukka advised his son Kampaṇa to conquer the south only after his accession to the throne, that is, some time after S' 1268. Kampaṇa and his general Gōppaṇa seem to have lived, till about S' 1275, not far from the capital.† It is from the year S' 1282, Kampaṇa figures as the governor of the Muḷvāgilu-rājya‡ and in the course of one year, his conquest was extended over the Toṇḍaimaṇḍalam. An inscription dated S' 1283 is actually found engraved in the Śiva temple at Achcharavākkam.§ The conquest of the Toṇḍaimaṇḍalam should have occurred between S' 1282 to 1283. Let us now turn our attention to the account of the subjugation of the Toṇḍaimaṇḍalam as given graphically in the poem. The name Kaṇṭakānanapaṭṭaṇa mentioned in the poem is an exact, but meaningless, rendering into Saṁskṛit of the vernacular name Muḷ+vāy+paṭṭaṇa (*kaṇṭaka+ānana+paṭṭaṇa*).

---

* Ep. Carn. Shimoga Dt. Tl. No. 154 Mārgaśīrsha Śu. 2, Vyaya, S' 1269.

† See No. 523 of 1906 of Madras Ep. An. Rep.

‡ Ep. Carn. Kolar Dt. Bp. No. 31.

§ No. 250 of 1901, Ep. An. Rep.

It is stated in the poem that Kampaṇa with a large army commanded by eminent generals first moved on to the bank of the river Pālār (*Dugdha-sarit*) and encamped in the town of Viriñchipuram. It should be noted here that at the time of this event as it is even now, the high road between the country on the east of the plateau of Mysore and the low-lying western *tālūkās* of the North Arcot district bordering on the Mysore State, lay through the Mugḷi and the Siniguṇṭa passes in the Eastern Ghauts. The former of these is in the Chittūr tālūkā and the rise of the ghaut is gradual and admits of wheeled traffic. The Siniguṇṭa pass, on the other hand, leads from the Guḍiyāttam tālūkā to Palmanēr and the road through it joins the road from the Mugḷi pass. The ascent up this pass is steep. Therefore an army consisting of a large number of elephants, horses and infantry, carrying with it a long train of supply wagons, would have naturally chosen the easier route, namely that through the Mugḷi pass.

The immediate object of the move was to attack and subjugate the powerful chief of the region bordering on the Pālāṟu—the Champarāya, Sāmparāya or Śambuvarāya of the poem

and the inscriptions. He appears to have ruled over a large tract of country extending from the ghauts on the west to the sea on the east, with Paḍavīḍu as his stronghold and perhaps Conjeevaram as his capital. As soon as the army of Kampaṇa was sighted at Viriñchipuram, Śambuvārāya opposed its fording the river and gave battle to it near Viriñchipuram. After some fight his army had to suffer defeat at the hands of the powerful forces of the Vijayanagara king and being driven by it, fled in the direction of Paḍavīḍu, hotly pursued by the enemy. Śambuvarāya and a select portion of his army took refuge in the strong fortress on the hill called the Rājagambhīra hill near Paḍavīḍu, and defended it with all the strength they could muster. This Rājagambhīra hill might be identified with either Paḍavīḍudrug or Karnaṭikghar. Paḍavīḍudrug is situated very near the village of Paḍavīḍu, whereas Karnaṭikghar is at a distance of seven or eight miles south. The latter was strongly fortified, and has even now the fort in a fairly good condition; it was better fitted to offer an effective resistance to the attacks of a powerful army such as that of Kampaṇa rather than the Pāḍavīḍudurgam. But the identification of Karnaṭikghar with the Rājagambhīramalai is negatived by one of the

inscriptions found in Paḍavīḍu itself, which fixes the position of Rājagambhīra hill near the village Murugamaṅgalappattu; this Murugamaṅgalam is in the Arni Division, that is, just a little to the east of the fort of the Paḍavīḍudurgam. Hence, it is certain that only Paḍavīḍudurgam has to be taken to be the Rājagambhīra hill. This hill received its name from one Rājagambhīra Śambuvarāyan an ancestor of the Champurāya of the time of Kampaṇa. Rājagambhīra Śambuvarāya lived in the reign of the Chōḷa king, Rājarāja III, was a subordinate of that king and flourished about the Śaka year 1180.* An inscription of Kampaṇa, dated S' 1287, found in Tirupputkuḷi near Conjeeveram, records that Kampaṇa Uḍaiyar, son of Bukkaṇṇa Uḍaiyar, became permanent on the throne after taking possession of the Rājagambhīrarājya. † Commenting on this statement, Mr. Venkayya wrote, in his annual report on Epigraphy for the year 1899 thus :

See also Ep. Carn. Shimoga Dt. Sk. No. 281.

यः कृत्वाऽखिलभूतमौपनिषदं दुर्व्वादिदूकोन्मदव्याळातङ्कददुर्नयोग्रगहनोत्सादेन वर्त्मोज्ज्वलम् । ब्राह्मं धाम सुदूरमप्यविरतं प्रस्थापयन्नल्लवादार्यास्तेन नुतो बुधैरुपनिषन्मार्गप्रतिष्ठागुरुः ॥

---

* S. I. Ins., Vol. I, p. 111.

† No. 18 of 1899, Ep. An. Rep.

"According to the Tiruppūvaṇam grant Rājagambhīra was a surname of Jaṭāvarman Kulaśēkhara. If the territorial term Rājagambhīrarājya was invented to commemorate him, it must have denoted the Pāṇḍya country. According to the Muhammadan historians, after Malik Kafur's departure from Southern India in A.D. 1312, some of his followers stayed behind him and ruled over Madura and the adjoining countries (Caldwell's *History of Tinnevelly*, p. 42). According to certain local chronicles (Taylor's *catalogue*, Vol. III, p. 439), these Muhammadan rulers governed the Pāṇḍya country for 47 years, and the last of them was conquered by a General, named Kampaṇa Uḍaiyar, who was a subordinate of Bukkarāya of Vijayanagara. This is undoubtedly identical with the Kampaṇa Uḍaiyar, son of Bukkaṇṇa Uḍaiyar, who took possession of the Rājagambhīrarājya, which may be identified with the Pāṇḍya country * * * * the expedition was apparently despatched at the head of Kampaṇa Uḍaiyar, who conquered them and subsequently became semi-independent in the Tamil country."

The extract given above was written nearly sixteen years ago, at a time when there was not available as much information as at

the present time, and the attempt to identify the Rājagambhīrarājyam has therefore proved a failure. It is now certain that by the term Rājagambhīrarājyam, the country which belonged to Rājagambhīra Śambuvarāyan, and in which was situated the Rājagambhīramalai, is meant and is to be identified, with the country surrounding Paḍavīḍu and the Paḍavīḍudurgam.

The *Madhurāvijaya* is alone in stating that the Champurāya who opposed Kampaṇa in the Rājagambhīrarājya was killed by the latter. The Saṁskṛit *Rāmābhyudayam* and the *Sāḷuvābhyudaya* and the Telugu *Jaimini Bhāratam* and the *Varāhapurāṇa* all agree in asserting that he was either defeated and reinstated in his original place or terrorised into obedience and vassalage but never as having met with his end. We do not know if the authoress of the *Madhurāvijaya* unwittingly writes that the opponent of her hero was killed, or to heighten the poetic effect of the narrative she represents him as being killed. If Rājanārāyaṇa Śambuvarāya, the contemporary of Kampaṇa, were really killed and dead, the Champurāya who is said to have accompanied and helped Jini-Guṇḍayadēva against the Sultan of the South should

be the son of the deceased Śambuvarāyar. It, however, looks that Rājanārāyaṇa Śambuvarāyar did not suffer death on the occasion of his vanquishment by Kampaṇa.

Having conquered and subjugated the Drāviḍa king, Śambuvarāyar, and reduced him to the position of a tributary, it was easy for Kampaṇa to make Conjeevaram his residence. The occupation of Conjeevaram by Kampaṇa should have taken place in the year S' 1283. It was while he was sojourning at Marakatanagara as his capital that he is said to have been visited by a mysterious lady who presented him with the divine sword. The town of Marakatanagara has not yet been identified. It continued to be the seat of a Governor or the Vijayanagar Empire, generally chosen from the members of the royal family. Virupāksha or Viruppaṇṇa was ruling here, and after him Śrīgiribhūpāla, brother of Pratāpa Dēvarāya II.*

After receiving the divine sword from the unknown lady who pleaded before him, Kampaṇa had to wait patiently for a long time to strike a well-timed blow at the Turushkas holding Śrīraṅgam and Madura. The *Śrīraṅgam-Kōyiloḷugu* gives an account of

* Ep. Ind., Vol. VIII, pp. 308—312.

the events that took place since the occupation of Kañchi by the representative of the Vijayanagara Empire.

From the *Kōyiloḻugu* we learn that Gōppanārya, the Brāhmaṇa General of Kampaṇa, was placed by his master in charge of the Province of Śeñji (Gingi). He was a Śrīvaishṇava by persuasion, and belonged to the Bhārādvāja gōtra and the Āpastambhasūtra. While on one occasion when he had gone to Tirupati on a pilgrimage, he found in the central shrine of the temple of Veṅkaṭēśa on the Tirumala hill an additional bronze image, and on questioning about it he learnt that it was the image of the God Raṅganātha of Śrīraṅgam, which, after being taken away from that place shortly before the Turushkas entered Śrīraṅgam to Tirunārāyaṇapuram by way of Jōtishkuḍi, Tirumāliruñjōlai, (Aḻagarkōyil), Kōḻikkōḍu (Calicut), and Puṅganūr, was kept for some time at Tirunārāyaṇapuram (Mēlukōṭe), and then finally taken to Tirupati-Tirumala. On hearing the account from the priests, Gōppaṇṇa induced them to remove the image to his capital and keep it in *pūjā* there until such time as the Mussalmans were driven out of Śrīraṅgam. The priests permitting him to do so, he took it, set it up

temporarily in the beautiful rock-cut shrine of Raṅganātha on the hill at Śiṅgavaram, a suburb of Śēñji, and arranged for the conduct of *pūjā* and offerings.

The chief of the Mussalmans who were left behind at Śrīraṅgam stayed for some time in the temple of Raṅganātha, but finding his health suffering by his stay in the island of Śrīraṅgam, he removed his quarters to Samayavaram (Kaṇṇanūr), situated at a distance of six miles north of Śrīraṅgam, fortified that place with the stones obtained by demolishing one of the outer enclosures of Śrīraṅgam and was living there. At this time, a Kāṇiyāḷa-Brāhmaṇa, named Śiṅgappirān, of an adjoining village through the influence of a Hindu dancing-girl of Śrīraṅgam who had entered into intimacy with the Mussalman chief solely with the object of saving the temple from destruction, secured a post in the service of the Muhammadan chief, and was continuing to discharge his duties apparently faithfully to his new master. As soon as the news of the establishment of a powerful kingdom at Ānegundi (Vijayanagar), the conquest of the Toṇḍaimaṇḍalam by the representative of that kingdom, and the establishment of a gubernatorial seat

at Śeñji presided over by a Vaishṇava Brāhmaṇa, reached the people of Śriraṅgam, Tirumaṇattūṇ-nambi, the son of Śiṅgappirān, despatched Uttama-nambi, one of the *sthalattār* to Śeñji to inform Gōppaṇārya that he would be communicating to the Governor news of the affairs of the Mussalmans from time to time, and that he should be prepared to start out with his army to crush the Muhammadans when the proper opportunity was intimated to him. Thus, then, was established communication between Śeñji and Samayavaram. Finally in S' 1293, just 10 years after Kampaṇa occupied Conjeeveram, an invitation was sent to him by Tirumaṇattūṇ Nambi to march against the Muhammadans in Samayavaram and Śrīraṅgam who had degenerated by drink and debauchery and become thoroughly powerless to resist an attack. Gōpaṇārya proceeded against Śrīraṅgam, crushed the Mussalmans and re-set up the image of Raṅganātha with great *eclat*.* On this occasion old Vēdānta Dēśika returned also to Śrīraṅgam from his retreat at Satyamaṅgalam and praised Gōppaṇārya in two Saṁskṛit verses; these were got engraved on the eastern wall of the first *prākāra* of the

---

* Śrīraṅgam Kōyiloḻugu, old edition, pp. 53, 54.

Raṅganatha temple.* Such is the account found in the *Kōyiloḷugu*. But we find at Tiruppullāṇi very near Ramnad an inscription of Kampaṇa in the same year, S' 1293, clearly evidencing the fact that it was not only Śrīraṅgam that was wrested from the Mussalmans in S' 1293, but also the tract round Madura ruled over by them.† There is no denying the fact that there was a Muhammadan principality established at Madura shortly after the departure of Malik Kafur and one or (at the most) two kings ruled in Madura, and issued even coins of their own. One of these coins bears on its obverse the words "Ahsan Shah 738" (of Hijra, *i.e.*, A.D., 1337-8) and the reverse "Al Husainiyyu." One of the Sultans therefore seems to have been named Ahsan Shah, and since he lived in S' 1259, the person that should have suffered defeat and death at the hands of Kampaṇa must be the successor of Ahsan Shah‡. It thus took for Kampaṇa ten years after his conquest of Champurāya to attack and defeat the Sultan of the South. Ever since this signal

---

* Ep. Ind., Vol. VI, pp. 322—331.

† Tufnell's Hints to Coin Collector's, pp. 26—27; also *Ep. Ind.*, Vol. VI, p. 324.

‡ Ep. An. Rep. for 1903, Nos. 106 & 111.

victory, the whole of the peninsula south of the Tuṅgabhadrā became practically the possession of the Vijayanagara Empire. The barrier in the shape of the Empire of Vijayanagara, which was raised by the hand of Providence to protect the virgin south from that ravishment her sister Northern India suffered at the merciless, and vandalistic hands of the Muhammadans, subsisted for over two centuries, till A.D. 1565. Attacked by the confederacy of the Sultans of Bijapur, Golconda, etc., the Vijayanagara empire was destroyed in that year and the south became a prey to anarchy and disorder. Providence, at this juncture, brought into the stage the British nation, which once again restored order and peace over the whole of India.

One other fact worth noticing here is the mention of two sons of Bukka, both having the same name, Kampaṇa. Inscriptions of *Hiriya* or the elder Kampaṇa and *Chikka* or the younger Kampaṇa are met with in the Madras Presidency and in the Mysore State. It has been the custom of the Epigraphists of the Madras Government to assign to the elder Kampaṇa, son of Bukka, all the inscriptions which call the prince by the names Chikka Kampaṇa, Kumāra Kampaṇa, Vīra-Bukka-

rāya kumāra Kampaṇa; similarly, all those which used the prefix Hiriya, etc., before the name Kampaṇa were assigned to his paternal uncle Kampaṇa. Below is appended a table for facility of understanding the relationships subsisting between the members of the first Vijayanagara dynasty who are referred to in the course of this article:—

- Saṅgama I.
  - Harihara I.
  - Kampa I.
    - Saṅgama II.
  - Bukka I.
    - Hiriya Kampaṇa.
    - Chikka Kampaṇa.
    - Saṅgama III.
  - Muddapa.
  - Marappa.

The introduction, by *Madhurāvijaya*, of another Kampaṇa in the already confused state of the genealogy of the first Vijayanagara dynasty produces still greater confusion and difficulty in the way of a proper understanding of the value of the stone and the copper-plate documents that are unearthed from time to time. Confusion or no confusion, it is the duty of the historian to face boldly the situation and offer a scientific explanation of the facts brought to his notice. We know as a fact that Kampa, the brother of Harihara I, held the government of the province of Udayagirirājya, under the title and designation of the "Lord of the Eastern

and the Western Oceans," and he seems to have died sometime before S' 1268-9, the date of the death of Harihara I, and of the accession of Bukka I. If he had not died before that, it is difficult to understand how Bukka, the third son of Saṅgama, could have ascended the throne even when his second son Kampa was alive. The grant said to have been made by Saṅgama II, the son of Kampa I, on the annual ceremony of his father (the Bitragunta Plates, Vol. III, *Ep. Ind.*) in the year S' 1278, should have been made on the tenth anniversary or so of his father, and not the first; in this connection attention has to be drawn to the wording employed in the document, namely, that the occasion of the granting of the village recorded in the Bitraguṇṭa plates was the *pratyabda kāla*, meaning the day on which the annual ceremony fell, and therefore need not necessarily imply the first of such occasions only. If now it is granted that Kampa I was dead long ago, any inscription dated after S' 1268, the presumed date of death of this prince, and having the name Hiriya Kampaṇa in it, should necessarily be ascribed to the elder son of that name of Bukka I, and those giving the name of the prince as Chikka-Kampaṇa should be allotted to the reign of the younger

son Kampaṇa of Bukka I. Anyhow, it has become now imperative to bear in mind the existence of one more Kampa, a younger brother of Kampaṇa the vanquisher of the Sultan of the South.

Then again, the name Dēvāyi, the queen of Bukka I, is also a new one. No inscription mentions a name such as this as among the queens of Bukka I; therefore the *Kāvya* by giving out the name of the mother of Kampaṇa has added one more fact to the stock of our knowledge of the South Indian History.

The inscriptions belonging to the time of Kampaṇa are found in many parts of the southern districts of the Madras Presidency and in Mysore, covering a period ending with S'1296 Ānanda. He was alive, at least, till the first *tithi* of the bright fortnight of the Kārttika month in the year Ananda; on that day he had done something which is not clear in the inscription, while yet he was ruling the earth.* A month after somewhere in Mārgasirsha, Kampa seems to have died; for his son Jammaṇa Uḍaiyar is found ruling over the Maratakanagara province, a fact which distinctly enables us to infer that Kampaṇa was dead and Jammaṇa ascended the

* S. I. Ins., Vol. I, p. 103, No. 72.

gubernatorial seat of his father. There is also direct proof for this surmise in inscriptions; two inscriptions found in Tiruvaṇṇāmalai and Eyil clearly mention that Jammaṇa made certain gifts for the merit of his deceased father. Both of them are dated in the year S' 1296.* The demise of Kampaṇa some time before his father Bukka accounts for the accession of his younger brother, Harihara II, to the throne; if he were alive, he should have contributed to the shedding of a greater quantity of blood in the disputes of succession which followed soon after the death of Bukka. (See *Ep. Ind.* Vol. XII, p. 162 about these disputes.) Bukka died on a Sunday, the first *tithi* in the dark fortnight of the month Phālguna, in the year Naḷa corresponding to S'1298, that is, about two years after Kampaṇa.† The strenuous life of Kampaṇa thus ended in expanding the dominions of the Vijayanagara Empire and governing the subjugated provinces with wisdom and justice; he lived in the Tamil country for nearly thirteen years from S'1283 to 1296.

This account of the life and the achievements of Kampaṇa will not be complete if we

---

* Ep. An. Rep. No. 573/02=224/06.

† Ep. Carn. Mysore Dt. Yd., No. 46.

do not mention a few words regarding those faithful vassals who helped him throughout his career of stunning success in war and beneficent administration of the country. We have seen how the Brāhmaṇa General Gōppaṇṇa, the Governor of Śeñji, was rendering his services of a General and Statesman. He was an officer under Kampaṇa even so early as S'1275. The Minister of Kampaṇa was Sōmappa Uḍaiyar (*Aramane Mahāpradhāna*). Sāḷuva Maṅgi was, according to the *Sāḷuvābhyudaya* and the *Rāmābhyudaya*, one of the officers who accompanied Kampaṇa in his campaigns against the Chamburāya and the Sultan of the South; and for the meritorious services he rendered to his liegelord he was styled *Chamburāya-Sthāpanāchārya* and for his munificent gifts to the Brāhmaṇas of Śrīranga, *Śrīraṅga-sthapanāchārya*. Then two persons are mentioned in inscriptions as the *Mahā-sāmantādhipatis*, that is, field-marshals, of Kampaṇa; they are Rāmayyadēva and Mallappanavaru, and these were with him in S'1283-4. The name of the Palace Manager (*Aramanaikku Sarva-Nirvāhakar*) was one Duggaṇa and (Aḍappattu) Ilakkappar was his betel-bearer. Pradhāni Sōmappa-daṇḍanāykar and Aṇṇar-Gōppaṇṇar are also mentioned in the *Śrīraṅgam-Kōyiloḷōgu*.

From what has been discussed above, it would become evident how very valuable this manuscript happens to be for the intelligent construction of the history of the early period of the Vijayanagara Empire.

T. A. GOPINATHA RAO, M.A.,
Superintendent of Archæology,
Travancore State.

TRIVANDRAM,
August 21st, 1916.

CORRIGENDA.

PAGE.	LINE.	
4	1	For *ārtha* read *artha*.
”	2	For *kama* read *kāma*.
”	3	For *purushārthā* read *purushārtha*.
”	11	For Bukkā read Bukka.
7	3	For *kripana* read *kripāna*.
”	4	For *kārpana* read *karpana*.
10	2	Correct “spring season” into “moon rise”.
”	”	Put the sentence beginning with “Then comes” just before the previous two sentences that commence with “It is in this connection”.
11	1	For “another” read “an other.”
14	21	Correct “spring season” into “moon rise”.
18	1	For “Āpastambha” read Āpastamba.
”	Foot note	For “coloption” read “colophon”.
22	24	For ऽखिल read खिल
”	”	The sentence beginning with “see also” must be placed after the last line in the foot note on page 18.
26	9	For Āpastambha read Āpastamba
८	१७	For देपायी read देवायी
२८	४	For प्रतना read पृतना
२९	१२	For कृच्छात् read कृच्छ्रात्
३०	१४	For गरुद्मन्तं read गरुत्मन्तं
३१	१८	For पौलस्त्य read पौरस्त्व
३६	९	For चचम्प read चम्प

॥ श्रीः ॥

श्रीगङ्गादेव्या विरचितं

मधुराविजयं नाम

वीरकम्परायचरितम् ।

प्रथमः सर्गः ।

कल्याणाय सतां भूयाद् देवो दन्तावलाननः ।
शरणागतसंकल्पकल्पनाकल्पपादपः ॥ १ ॥

स्रष्टुः स्त्री [पुंसनिर्मा*] णमातृकारूपधारिणौ ।
प्रपद्ये प्रतिबोधाय चित्प्रकाशात्मकौ शिवौ ॥ २ ॥

महाकविमुखाम्भोजमणिपञ्जरशारिकाम् ।
चैत [न्यजल*] धिज्योत्स्नां देवीं वन्दे सरस्वतीम् ॥ ३ ॥

असाधारणसार्वज्ञ्यं विलसत्सर्वमङ्गलम् ।
क्रियाशक्तिगुरुं वन्दे त्रिलोचनमिवापरम् ॥ ४ ॥

चेतसोऽस्तु प्रसादाय सतां प्राचेतसो मुनिः ।
पृथिव्यां पद्यनिर्माणविद्यायाः प्रथमं पदम् ॥ ५ ॥

वैयासिके गिरां गुम्भे पुण्ड्रेक्षाविव लभ्यते।
सद्यः सहृदयाह्लादी सारः पर्वणि पर्वणि ॥ ६ ॥

दासतां **कालिदासस्य** कवयः के न बिभ्रति ।
इदानीमपि तस्यार्थानुपजीवन्त्यमी यतः ॥ ७ ॥

वाणीपाणिपरामृष्टवीणानिक्वाणहारिणीम् ।
भावयन्ति कथं वान्ये **भट्टबाणस्य** भारतीम् ॥ ८ ॥

विमर्दव्यक्तसौरभ्या भारती **भारवेः** कवेः।
धत्ते बकुलमालेव विदग्धानां चमत्क्रियाम् ॥ ९ ॥

आचार्यदण्डिनो वाचामाचान्तामृतसंपदाम् ।
विकासो वेधसः पत्न्या विलासमणिदर्पणम् ॥ १० ॥

सा कापि सुरभिः शङ्के **भवभूतेः** सरस्वती ।
कर्णेषु लब्धवर्णानां सूते सुखमयीं सुधाम् ॥ ११ ॥

मन्दारमञ्जरीस्यन्दिमकरन्दरसाब्धयः ।
कस्य नाह्लादनायालं **कर्णामृतकवे**र्गिरः ॥ १२ ॥

तिक्कयस्य कवेः सूक्तिः कौमुदीव कलानिधेः ।
सतृष्णैः कविभिः स्वैरं चकोरैरिव सेव्यते ॥ १३ ॥

चतुस्सप्ततिकाव्योक्तिव्यक्तवैदुष्यसंपदे ।
अगस्त्याय जगत्यस्मिन् स्पृहयेत् को न कोविदः ॥ १४ ॥

स्तुमस्तमपरं व्यासं **गङ्गाधरमहाकविम्**
नाटकच्छद्मना दृष्टां यश्चक्रे भारतीं कथाम् ॥ १५ ॥

चिरं स विजयीभूयाद् विश्वनाथः कवीश्वरः ।
यस्य प्रसादात् सार्वज्ञ्यं समिन्धे मादृशेष्वपि ॥ १६ ॥

क्वचिदर्थः क्वचिच्छब्दः क्वचिद्भावः क्वचिद्रसः ।
यत्रैते सन्ति सर्वेऽपि स निबन्धो न लभ्यते ॥ १७ ॥

प्रबन्धमीषन्मात्रोऽपि दोषो नयति दूष्यताम् ।
कालागरुद्रवभरं शुक्तिक्षारकणो यथा ॥ १८ ॥

निर्दोषाप्यगुणा वाणी न विद्वज्जनरञ्जिनी ।
पतिव्रताप्यरूपा स्त्री परिणेत्रे न रोचते ॥ १९ ॥

गुणं विहाय काव्येषु दुष्टो दोषं गवेषते ।
वनेषु त्यक्तमाकन्दः काको निम्बमपेक्षते ॥ २० ॥

चौर्यार्जितेन काव्येन कियद् दीव्यति दुर्जनः ।
आहार्यरागो न चिरं रुचिरः कृत्रिमोपलः ॥ २१ ॥

तार्किका बहवः सन्ति शाब्दिकाश्च सहस्रशः ।
विरलाः कवयो लोके सरलालापपेशलाः ॥ २२ ॥

करोति कीर्तिमर्थाय कल्पते हन्ति दुष्कृतम् ।
उन्मीलयति चाह्लादं किं न सूते कवेः कृतिः ॥ २३ ॥

न प्रार्थनीयः सत्काव्यश्रुत्यै सहृदयो जनः ।
स्वादुपुष्परसास्वादे कः प्रेरयति षट्पदम् ॥ २४ ॥

तन्मदीयमिदं काव्यं विबुधाः! श्रोतुमर्हथ ।
मधुराविजयं नाम चरितं **कम्पभूपतेः** ॥ २५ ॥

आसीत् समस्तसामन्तमस्तकन्यस्तशासनः ।
बुक्कराज इति ख्यातो राजा **हरिहरानुजः** ॥ २६ ॥

यः शेष इव नागानां नगानां हिमवानिव ।
दैत्यारिरिव देवानां प्रथमः पृथिवीभुजाम् ॥ २७ ॥

तिग्मांशोरपि तेजस्वी शीतांशोरपि शीतलः ।
सागरादपि गम्भीरः सुमेरोरपि यः स्थिरः ॥ २८ ॥

विवेकमेव सचिवं धनुरेव वरूथिनीम् ।
बाहुमेव रणोत्साहे यः सहायममन्यत ॥ २९ ॥

जिष्णुना भुवनेशेन श्रीदेन समवर्तिना ।
सान्निध्यं लोकपालानां धरणौ येन दर्शितम् ॥ ३० ॥

हृदये चन्दनालेपैः कर्णे मौक्तिककुण्डलैः ।
सतां मुखे च कर्पूरैर्यस्याभावि यशोभरैः ॥ ३१ ॥

विरोधिवाहिनीनाथविक्षोभणपटीयसा ।
भुजेन भूभृता यस्य प्राप्ता कीर्तिमयी सुधा ॥ ३२ ॥

यस्य कीर्त्या प्रसर्पन्त्या गुणकर्पूरशालिनः ।
जगदण्डकरण्डस्य क्षौमकञ्चुलिकायितम् ॥ ३३ ॥

परिपन्थिनृपप्राणपवनाहारदारुणः ।
असृजद् भुजगो यस्य कृपाणः कीर्तिकञ्चुकम् ॥ ३४ ॥

यदीयो दक्षिणः पाणिः कृपाणग्रहणच्छलात् ।
अशिक्षत विपक्षश्रीवेणीकर्षणकौशलम् ॥ ३५ ॥

लक्ष्मीश्चिराज्जगद्रक्षाजागरूकमुपेत्य यम् ।
योगनिद्राजडं विष्णुं कदाचिदपि नास्मरत् ॥ ३६ ॥

कलिकालमहाघर्मप्लुष्टो धर्ममहीरुहः ।
यस्य दानाम्बुसेकेन पुनरङ्कुरितोऽभवत् ॥ ३७ ॥

यस्याङ्घ्रिपीठसंघर्षरेखालाञ्छितमौलयः ।
आशास्वरिनृपा एव जयस्तम्भतया स्थिताः ॥ ३८ ॥

यत्प्रतापानलज्वालामालाकबलिता इव ।
कीर्तयः शत्रुभूपानामासन् मलिनमूर्तयः ॥ ३९ ॥

बद्धाः सभाङ्गणे यस्य भान्ति स्म जयसिन्धुराः ।
बन्दीकृता इवाम्भोदा जैत्रयात्रानिरोधिनः ॥ ४० ॥

यस्य सेनातुरङ्गाणां खुरैरुत्थापितं रजः ।
अकाण्डे राहुसन्देहं मार्ताण्डस्योदपादयत् ॥ ४१ ॥

यद्विभूतिस्तुतौ स्वल्पा लक्ष्मीर्यक्षामरेशयोः ।
दूरे दुर्योधनादीनां संपत्सादृश्यकल्पना ॥ ४२ ॥

तस्यासीद् **विजया** नाम विजयार्जितसंपदः ।
राजधानी बुधैः श्लाघ्या शक्रस्येवामरावती ॥ ४३ ॥

सुरलोकान्तसंक्रान्तस्वर्णदीमत्सरादिव ।
परिखाकारतां यान्त्या परीता **तुङ्गभद्रया** ॥ ४४ ॥

लक्ष्मीलतालवालेन क्ष्मावधूनाभिशोभिना ।
चक्राचलप्रकारेण प्राकारेण परिष्कृता ॥ ४५ ॥

स्फुरन्मणिप्रभाहूतपुरुहूतशरासनैः ।
सुमेरुशृङ्गसंकाशैर्गोपुरैरुपशोभिता ॥ ४६ ॥

उत्फुल्लचम्पकाशोकनागकेसरकेसरैः ।
वसन्तवासभवनैरारामैरभितो वृता ॥ ४७ ॥

कस्तूरीहरिणाक्रान्तकर्पूरकदलीतलैः ।
मनोभवमहादुर्गैर्महिता केलिपर्वतैः ॥ ४८ ॥

कमलामोदमधुरैः कलहंसकुलाकुलैः ।
क्रीडासरोभिः सहिता मणिसोपानमञ्जुलैः ॥ ४९ ॥

यशस्स्तोमैरिवाशेषनगरीविजयार्जितैः ।
सौधैः प्रकाशितोत्सेधा शरदम्भोदपाण्डरैः ॥ ५० ॥

विकसद्वनितावल्लीविलासवनवाटिका ।
दक्षिणाशासरोजाक्षीफाललीलाललाटिका ॥ ५१ ॥

द्विजराजसमुल्लासनित्यराकानिशीथिनी ।
गन्धर्वगणसान्निध्यनव्यदिव्यवरूथिनी ॥ ५२ ॥

भुजङ्गसङ्गसंवासभूतेशमुकुटस्थली ।
सुमनस्स्तोमसंचारसुवर्णगिरिमेखला ॥ ५३ ॥

लीलेव दिष्टिवृद्धीनां शालेव सकलश्रियाम् ।
मालेव सर्वरत्नानां वेलेव सुकृताम्बुधेः ॥ ५४ ॥

(द्वादशभिः कुलकम् ।)

यस्यां प्रासादशृङ्गेषु लग्नं मार्ताण्डमण्डलम् ।
संधत्ते वीक्षमाणानां सौवर्णकलशभ्रमम् ॥ ५५ ॥

यत्सौधचन्द्रशालासु विहरन्त्यो मृगेक्षणाः ।
शशाङ्कमवलम्बन्ते मुक्ताकन्दुकशङ्कया ॥ ५६ ॥

यत्र सौधेषु सङ्गीतमृदङ्गप्रतिनादिषु ।
अकाण्डे ताण्डवारम्भं वितन्वन्ति शिखण्डिनः ॥ ५७ ॥

पद्मरागोपलोत्कीर्णप्रासादप्रान्तवर्तिनः ।
सन्ततं यत्र दृश्यन्ते सान्ध्या इव बलाहकाः ॥ ५८ ॥

सन्ध्यासु यत्र निर्यान्ति जालेभ्यो धूपराजयः ।
अन्तःप्रदीपिकालोकचकितध्वान्तसन्निभाः ॥ ५९ ॥

यद्दीर्घिकासु माणिक्यमयसोपानचारिभिः ।
क्षणदास्वपि चक्राह्वैर्विरहो नानुभूयते ॥ ६० ॥

यदङ्गनामुखाम्भोजलावण्यालाभलज्जितः ।
कलङ्कच्छद्मना चन्द्रो व्यनक्ति हृदयव्यथाम् ॥ ६१ ॥

यत्र स्त्रीणां कटाक्षेषु यूनां हृदयहारिषु ।
पुष्पास्त्रसंचये वाञ्छां मुञ्चते पञ्चसायकः ॥ ६२ ॥

मरालैर्मञ्जुमञ्जीरशिञ्जिताकृष्टमानसैः ।
लीलागतिमिव प्राप्तुं सेव्यन्ते यत्र योषितः ॥ ६३ ॥

यत्रावलग्नसादृश्यवाञ्छाविमतमम्बरम् ।
प्रायः पयोधरोत्सेधैर्निरुन्धन्ति पुरन्ध्रयः ॥ ६४ ॥

यत्र वामभ्रुवामेव काठिन्यं स्तनमण्डले ।
कौटिल्यं कबरीभारे कार्श्यं मध्ये च दृश्यते ॥ ६५ ॥

यच्छाखानगरीं **पम्पा**मनेकधनदाश्रिताम् ।
अधितिष्ठन् **विरूपाक्षो** न स्मरत्यलकापुरीम् ॥ ६६ ॥

स तस्याममरावत्यां पुरुहूत इव स्थितः ।
अशिषद् द्यामिव क्षोणीमनवद्यपराक्रमः ॥ ६७ ॥

मित्राभ्युदयदायिन्या भूत्या नीत्या प्रभूतया ।
मनुमेव पुनर्जातं तममन्यन्त मानवाः ॥ ६८ ॥

समोऽपि पुरुषार्थेषु स धर्मं सम्मतः सताम् ।
बह्वमंस्त पुमानाद्यः सत्वं त्रिषु गुणेष्विव ॥ ६९ ॥

दानं पाणेः श्रुतेः सूक्तं मौलेस्त्र्यम्बकपादुकाम् ।
भूषाममंस्त यः [श्रीमान् श्रेयोवाप्तिसमुत्सुकः*] ॥ ७० ॥

आ विन्ध्यादा च मलयादास्ताद्रेरा च रोहणात् ।
प्रकम्पिताहितप्राणं प्राणंसिषुरमुं नृपाः ॥ ७१ ॥

कुलक्रमानु[संप्राप्तक्षोणीरक्षणजा*] गरः ।
अभुङ्क्त विपुलान् भोगाननासक्तमनाः प्रभुः ॥ ७२ ॥

देपायी नाम तस्यासीद् देवी वसुमतीपतेः ।
पद्मा पद्मेक्षणस्येव शंकरस्येव पार्वती ॥ ७३ ॥

सत्स्वप्यन्येषु दारेषु तामेव मनुजाधिपः ।
बह्वमंस्त निशानाथो नक्षत्रेष्विव रोहिणीम् ॥ ७४ ॥

कर्णाटलोकनयनोत्सवपूर्णचन्द्रः
साकं तया हृदयसंमतया नरेन्द्रः ।
कालोचितान्यनुभवन् क्रमशः सुखानि
वीरश्चिराय विजयापुरमध्यवात्सीत् ॥ ७५ ॥

इति श्रीगङ्गादेव्या विरचिते मधुराविजय-
नाम्नि वीरकम्परायचरिते
प्रथमः सर्गः ।

मीनाक्ष्यै नमः ।

अथ द्वितीयः सर्गः ।

अथास्य वंशप्रतिरोहबीजं
महीभुजो गर्भमधत्त देवी ।
जगत्त्रयोद्भूतिनिदानभूतं
तेजो विधातुः प्रथमेव सृष्टिः ॥ १ ॥

मुखेन तन्वी शरपाण्डरेण
विमुक्तरत्नाभरणा विरेजे ।
विलूनराजीववना दिनान्ते
छायाशशाङ्केन शरन्नदीव ॥ २ ॥

गर्भस्थितस्येव शिशोर्विधातुं
　　वसुन्धरामण्डलभारशिक्षाम् ।
अरोचयत् पार्थिवधर्मपत्नी
　　मन्ये मृदास्वादरसानुबन्धम् ॥ ३ ॥

अनन्यसामान्यभुजापदान-
　　मुत्पत्स्यमानं तनयं नृपस्य ।
अनारतं वीररसानुबन्धं
　　न्यवेदयद् दौहृदमेव देव्याः ॥ ४ ॥

सा **तुङ्गभद्रां** सविधे वहन्तीं
　　सुभ्रूरनादृत्य सुखावगाहाम् ।
विहर्तुमैच्छन्निजसैन्यनागै-
　　स्तरङ्गिते वारिणि **ताम्रपर्ण्याः** ॥ ५ ॥

अपारयन्ती चरितैणशावं
　　क्रीडाचलोपान्तमपि प्रयातुम् ।
आखेटरागादधिरोढुमैच्छ-
　　न्माद्यन्मृगेन्द्रान् **मलयाद्रिकूटान्** ॥ ६ ॥

सा दैत्यनाथप्रथनाय पूर्वं
　　विष्णोरधस्तात्कृतपौरुषस्य ।
आकर्णयन्ती कुहनाप्रपञ्चा
　　दासी .... ॥ ७ ॥

पृथ्वी रथः सारथिरब्जसूतिः
शेषेण सज्यं धनुरद्रिराजः ।
शरश्च शौरिः किल हन्त लक्ष्यं
त्रयं पुरामित्यहसत् पुरारिम् ॥ ८ ॥

क्रमाद् जहद्भिः कृशिमानमङ्गै-
र्मुखेन मुग्धालसलोचनेन ।
मध्येन च (व्य?त्य)क्तवलित्रयेण
नरेश्वरं नन्दयति स्म राज्ञी ॥ ९ ॥

सौभाग्यगन्धद्विपदानलेखा
रराज तस्या नवरोमराजिः ।
तेजोनिधिं गर्भतले निगूढं
कालोरगी रक्षितुमागतेव ॥ १० ॥

श्यामायमानच्छविना मुखेन
स्तनद्वयं तामरसेक्षणायाः ।
संदष्टनीलोत्पलयोरभिख्यां
रथाङ्गनाम्नोरधरीचकार ॥ ११ ॥

तामम्बुगर्भामिव मेघमालां
वेलामिवाभ्यन्तरलीनचन्द्राम् ।
अन्तस्स्थरत्नामिव शुक्तिरेखा-
मापन्नसत्वां प्रभुरभ्यनन्दत् ॥ १२ ॥

ततः परं तापहरः प्रजानां
पुरोहितोक्त्या पुरुहूतकल्पः ।
व्यधत्त काले विभवानुरूपं
पुंसां वरः पुंसवनक्रियां सः ॥ १३ ॥

अथ प्रशस्ते दिवसे समस्तै-
र्मौहूर्तिकैः साधितपुण्यलग्ने ।
असूत सूनुं नरनाथपत्नी
देवी महासेनमिवेन्दुमौलेः ॥ १४ ॥

महौजसस्तस्य निजैर्यशोभि-
रुद्वेलदुग्धोदधिपूरगौरैः ।
प्रक्षालितानीव तदा बभूवु-
र्धृतप्रसादानि दिशां मुखानि ॥ १५ ॥

ज्ञात्वा वशे तस्य भुवं भवित्रीं
भयादिवास्पृष्टपरागलेशः ।
आकृष्टकल्पद्रुमपुष्पगन्धो
मरुद् ववौ मन्दममन्दशैत्यः ॥ १६ ॥

आगामिनीमध्वरहव्यसिद्धिं
निश्चित्य देशेष्वपि दक्षिणेषु ।
प्रदक्षिणीभूतशिखाकलापो
ननर्त हर्षादिव हव्यवाहः ॥ १७ ॥

कल्पद्रुमास्तेन हरिष्यमाणां
मत्वा निजां त्यागयशःपताकाम् ।
पयोधरप्रेषितपुष्पवर्षाः
प्रागेव संधानमिवान्वतिष्ठन् ॥ १८ ॥

स्ववैरिभूतान् मृगयासु सिंहान्
हन्ता प्रवीरोऽयमिति प्रहर्षात् ।
प्रभिन्नगण्डस्रुतदानधारा
जगर्जुरुच्चैर्जयकुञ्जरेन्द्राः ॥ १९ ॥

अस्योपवाह्यत्वमुपेत्य लभ्यां
कीर्तिं भविन्त्रीमिव भावयन्तः ।
क्ष्मामुल्लिखन्तश्चटुलैः खुराग्रै-
र्जिहेषिरे हर्षजुषस्तुरङ्गाः ॥ २० ॥

प्रस्तारितो मङ्गलतूर्यघोषैः
प्रसारितश्चारणचाटुवादैः ।
प्रहृष्यतां तत्र पुरे जनानां
कोलाहलः कोऽपि समुज्जजृम्भे ॥ २१ ॥

सुखायमानां सुतजन्मवार्तां
सहर्षमावेदयते जनाय ।
अवाञ्छदात्मानमपि प्रदातुं
कुतूहली कुन्तलभूमिपालः ॥ २२ ॥

विशृङ्खलास्तस्य गिरा निरीयुः
कारागृहेभ्यो विमतावरोधाः ।
तुलुष्कबन्दीनिवहाय तूर्ण-
मागामिने दातुमिवावकाशम् ॥ २३ ॥

स्नातस्ततो धौतदुकूलधारी
वितीर्य भूरि द्रविणं द्विजेभ्यः ।
महीपतिः पुत्रमुखं दिदृक्षुः
प्राविक्षदन्तःपुरमात्तहर्षः ॥ २४ ॥

अवैक्षत क्षामशरीरयष्टेः
कुमारमुत्सङ्गगतं स देव्याः ।
शरत्कृशाया इव शैवालिन्या-
स्तरङ्गलग्नं कलहंसशावम् ॥ २५ ॥

प्रकीर्णकाश्मीरपरागगौरै-
स्तिरस्कृताभ्यन्तरदीपशोभैः ।
निवार्यमाणं मुहुरुज्जिहानै-
ररिष्टगेहं महसां प्ररोहैः ॥ २६ ॥

मुहुर्मुहुः पल्लवपाटलेन
मुष्टीकृतेन द्वितयेन पाण्योः ।
अरातिलक्ष्मीकचसंचयाना-
माकर्षशिक्षामिव शीलयन्तम् ॥ २७ ॥

आलक्ष्यरेखामयशङ्खचक्र-
च्छत्रारविन्दध्वजमीनचिह्नौ ।
प्रवालताम्राङ्गुलिदर्शनीयौ
सुजातपार्ष्णी चरणौ वहन्तम् ॥ २८ ॥

काले कलामप्यसुरान्तकस्य
प्रकाशयन्तीमवतारमन्त्यम् ।
अचञ्चलश्रीतटिदभ्रलेखां
श्रीवत्समुद्रामुरसा दधानम् ॥ २९ ॥

ऊर्णासनाथायतफालपट्ट-
मुन्निद्रपद्मच्छददीर्घनेत्रम् ।
ताम्राधरोष्ठं समतुङ्गनासं
मुग्धस्मिताङ्कं मुखमुद्वहन्तम् ॥ ३० ॥
(षड्भिः कुलकम् ।)

अव्याजसौन्दर्यगुणाभिरामं
कुमारमालोकयतश्चिराय ।
नृपस्य निष्पन्ददृशो मुहूर्त-
मानन्दबाष्पोऽभवदन्तरायः ॥ ३१ ॥

आश्लिष्यतस्तस्य दृशा तनूज-
मन्तः प्रहर्षेण विजृम्भितेन ।
प्रायः प्रणुन्नैर्बहिरङ्गकेभ्यः
प्रादुर्बभूवे पुलकप्ररोहैः ॥ ३२ ॥

ततः प्रतीतेऽह्नि पुरोहितेन
नरेन्द्रसूनुः कृतजातकर्मा ।
समिद्धतेजाः समतामयासी-
न्मन्त्रप्रणीतेन मखानलेन ॥ ३३ ॥

आकम्पयिष्यत्ययमेकवीरः
संग्रामरङ्गे सकलानरातीन् ।
इत्येव निश्चित्य स दीर्घदर्शी
नाम्ना सुतं कम्पन इत्यकार्षीत् ॥ ३४ ॥

धात्रीभिराप्ताभिरमुं कुमार-
मवर्धयद् भूपतिरादरेण ।
यज्वा यथाज्याहुतिभिर्हुताशं
सस्यं यथा वृष्टिभिरम्बुवाहः ॥ ३५ ॥

क्रमेण धात्रीजनशिक्षितानि
वचांसि यातानि च मन्थराणि ।
स्खलत्पदान्यस्य धराधिनाथो
निशम्य दृष्ट्वा च स निर्वृतोऽभूत् ॥ ३६ ॥

तदाननं तस्य सुगन्धि जिघ्र-
न्नालक्ष्यदन्ताङ्कुरदर्शनीयम् ।
न तृप्तिमासादयति स्म राजा
नवोदयं हंस इवारविन्दम् ॥ ३७ ॥

तथा न कर्पूरभरैर्न हारै-
र्न चन्दनैर्नाप्यमृतांशुपादैः ।
यथाभवन्निर्वृतमस्य गात्रं
सुताङ्गसंस्पर्शभुवा सुखेन ॥ ३८ ॥

कलक्कणत्काञ्चनकिङ्किणीकं
गृहाङ्गणे जानुचरं कुमारम् ।
आलोकयन्तावमृतांबुराशे-
र्मग्नाविवान्तः पितरावभूताम् ॥ ३९ ॥

अथ क्रमात् पार्थिवधर्मपत्नी
सुतावुभौ **कम्पनसङ्गमाख्यौ** ।
असूत चिन्तामणिपारिजातौ
पयःपयोधेरिव वीचिरेखा ॥ ४० ॥

स राजसूनुः सह सोदराभ्यां
[दिने दिने वृद्धिमुपाससाद ।
शशीव सानन्दमुदीक्ष्यमाणः
प्रजाभिरालोकसमुत्सुकाभिः ॥ ४१ ॥*]

पशुपतिरिव नेत्रैः सोमसूर्याग्निरूपै-
र्नय इव निरपायैः प्राभवोत्साहमन्त्रैः ।

भव इव पुरुषार्थैर्धर्मकामार्थसंज्ञै-
स्त्रिभिरपि नरपालस्तैस्तनूजैरभासीत् ॥ ४२ ॥

इति **श्रीगङ्गादेव्या** विरचिते **मधुराविजय**-
नाम्नि [**वीर***]**कम्परायचरिते**
द्वितीयः सर्गः ।

अथ तृतीयः सर्गः ।

ततो यथावत्कृतचौलसत्क्रियो
नरेन्द्रसूनुः स्वत एव लब्धवान् ।
कलासु शश्वत् सकलासु कौशलं
गुरूपदेशस्त्वपदेशतामगात् ॥ १ ॥

स तीर्थलब्धायुधशस्त्रसंविदा
गुणाभिरामो गुरुणैव शिक्षितः ।
शरासनासिप्रमुखेषु शातधी-
रगच्छदस्त्रेष्वखिलेषु पाटवम् ॥ २ ॥

स सत्यवाग् भूरिबलो धनुर्धर-
स्तुरङ्गमारोहणकर्ममर्मवित् ।
कृपाणविद्यानिपुणः पृथाभुवा-
मदर्शि संघात इवैकतां गतः ॥ ३ ॥

स पञ्चबाणद्विपकेलिदीर्घिकां
धरानुरागद्रुमपुष्पमञ्जरीम् ।
नितम्बिनीनेत्रचकोरचन्द्रिका-
मवापदास्कन्दितशैशवां दशाम् ॥ ४ ॥

स नव्यतारुण्यनिरस्तशैशवो
विभुर्विभक्तावयवो व्यराजत ।
वसन्तनिर्धूततुषारमण्डलः
पतिर्दिनानामिव तीव्रदीधितिः ॥ ५ ॥

स सर्वतः पर्वतकन्दराश्रयैः
परिग्रहानुग्रहकांक्षिभिर्गजैः ।
वितीर्णमुत्कोचतयेव धीरधी-
रधारयद् विभ्रममन्थरं गतम् ॥ ६ ॥

स्वरूपगर्वेण निरास्थदङ्घ्रिणा
स्मरस्य नूनं जयवैजयन्तिकाम् ।
न चेत् कथं तस्य तलेऽतिकोमले
सुलेखमालक्ष्यत मीनलाञ्छनम् ॥ ७ ॥

शुभाकृतेस्तस्य सुवर्णमेखलं
कटिस्थलं स्थूलशिलाविशङ्कटम् ।
व्यडम्बयन्नूतनधातुपट्टिका-
परिष्कृतामञ्जनभूभृतस्तटीम् ॥ ८ ॥

अधारयद् दर्शितदेहसौष्ठवां
स राजसूनुस्तनुवृत्तमध्यमा(ता?)म् ।
पराक्रमत्रासितचित्तवृत्तिभि-
र्मृगाधिराजैरुपदीकृतामिव ॥ ९ ॥

व्यराजतोरस्स्थलमस्य तावता
विशालभावेन कपाटबन्धुरम् ।
करीन्द्रकुम्भप्रतिमं मृगीदृशां
कुचद्वयं याति न यावता बहिः ॥ १० ॥

घनांसपीठौ कठिनारुणाङ्गुली
पटुप्रकोष्ठौ परिघानुकारिणौ ।
महौजसस्तस्य मनोहरौ भुजा-
वपश्यदाजानुविलम्बिनौ जनः ॥ ११ ॥

विहाय मध्यं यदि लक्ष्मरेखया
बहिः प्रसार्येत सुधांशुमण्डलम् ।
दरोदितश्मश्रुधृतश्रियस्तदा
तदाननेन्दोरुपमानतां व्रजेत् ॥ १२ ॥

विनिद्रपङ्केरुहदामदीर्घयो-
र्दृशोरुपान्ते जनितोऽस्य शोणिमा ।
अनर्गलस्वप्रसरप्ररोधक-
श्रुतिद्वयीदर्शितरोषयोरिव ॥ १३ ॥

अनुल्बणामायततुङ्गबन्धुरा-
ममंस्त लोकः स्फुटमस्य नासिकाम् ।
विशृङ्खलव्यामुवदीक्षणद्वयी-
परस्पराक्रान्तिनिवारणार्गलाम् ॥ १४ ॥

अधारयद् गर्भितरक्तसन्ध्यकं
नृपात्मजः केशकलापमायतम् ।
दृढानुरागच्छुरितैर्मृगीदृशा-
मनुप्रविष्टं हृदयैरिवान्तरा ॥ १५ ॥

सह प्रतापेन समुन्नतिं वपु-
र्विलक्षभावं यशसा विलोचने ।
गुणैः परीणाहममुष्य कन्धरा
स्वरेण गाम्भीर्यमगच्छदाशयः ॥ १६ ॥

अथैनमासादितयौवनोदयं
नरेन्द्रकन्याभिरयोजयन्नृपः ।
घनागमः संभृतरत्नसंपदं
वरापगाभिर्निधिमम्भसामिव ॥ १७ ॥

शचीव शक्रस्य रमेव शार्ङ्गिणः
सतीव शम्भोर्यमुनेव भास्वतः
सुराज राजेन्द्रतनूभवस्य सा
स्कन्धस्य वल्लीरिव रूपहारिणी १८ ॥

[नरेन्द्रसूनुर्नयनाभिरामया
तया समं निर्विशति स्म सुभ्रुवा ।
परस्परप्रेमरसोत्तरं सुखं
दिवौकसामप्यतिमात्रदुर्लभम् ॥ १९ ॥

अरातिवर्गोन्मथनेन विश्रुतं
विधातुमत्यन्तविनीतमप्यमुम् ।
कदाचिदर्थोल्लसितेन भूपतिः
स वाङ्मयेनैवमुपादिशत्सुतम् ॥ २० ॥

धियः प्रकाशादुपदेशसंभवात्
तमो हि तारुण्यविजृम्भितं जनाः ।
समुज्झितुं तात! भवन्ति पारिता-
स्तदे*] तदाकर्णयितुं त्वमर्हसि ॥ २१ ॥

गुरूपदेशः किल कथ्यते बुधै-
रकर्कशं किंचन रत्नकुण्डलम् ।
अमेचकं नूतनमञ्जनं सता-
मजातगात्रक्षयमद्भुतं तपः ॥ २२ ॥

मुहुः प्रसर्पन्मदमीलितेक्षणाः
क्षणाधिरोहद्रजसो मलीमसाः ।
गजा इव स्तम्भनिरुद्धचेतसः
खला न गृह्णन्ति नियन्तृचोदितम् ॥ २३ ॥

मदान्धकारो हि महानिशीथिनी
प्रबोधचन्द्रप्रतिरोधकालिका ।
मनोजमत्तद्विपवैजयन्तिका
शरीरिणां शश्वदलङ्घिनी दशा ॥ २४ ॥

भवत्यहंकारमहीरुहाङ्कुरे
दयापयश्शोषणदारुणोष्मणि ।
तमःप्रदोषे तरुणिम्नि कस्य वा
समञ्जसं पश्यति दृष्टिरञ्जसा ॥ २५ ॥

युवानमज्ञातनयागमक्रमं
स्वतन्त्रमैश्वर्यमदोद्धतं नृपम् ।
विपत् क्षणेन व्यसनानुबन्धजा
क्षिणोति चन्द्रं क्षणदेव तामसी ॥ २६ ॥

अशेषदोषाङ्कुरकुञ्जभूमयो
मदान्धचेतोमृगबन्धवागुराः ।
कथं नु विश्वासपदं मनीषिणां
मनोजमायाभटशस्त्रिकाः स्त्रियः ॥ २७ ॥

फलोत्तरा भूमिरनत्ययं बलं
महार्हरत्नाभरणं च संपदः ।
किमन्यदात्मा च कलत्रपुत्रकैः
परार्थमेव ध्रुवमक्षदेविनः ॥ २८ ॥

विना फलं जीवितसंशयप्रदां
विनोदबुध्या मृगयां भजेत कः ।
प्रमाद्यतां पार्थिवगन्धहस्तिना-
मियं हि वारी कथिता विचक्षणैः ॥ २९ ॥

समग्रतारुण्यमदस्य संपदा
स्खलद्गतेर्यन्मदिरानिषेवणम् ।
स एष दोषत्रयजे महाज्वरे
ग्रहाभिभूतस्य भुजङ्गनिग्रहः ॥ ३० ॥

हितानि कुर्वन्नपि नानुरक्तये
जनस्य जल्पन् परुषं रुषा नृपः ।
पयांसि वर्षन्नपि किं न भीषणः
कठोरविस्फूर्जथुगर्जितो घनः ॥ ३१ ॥

दुनोति दण्डेन दुरुत्सहेन यः
प्रसह्य राष्ट्रं पदमात्मसंपदाम् ।
स वृक्षमारुह्य कुठारपातनं
करोति मूलोद्दलनाय दुर्मतिः ॥ ३२ ॥

मदा(दि:द)पात्रेषु ददाति मन्दधी-
र्धनानि धर्मादिकसाधनानि यः ।
निपात्यते तेन मखाक्रियोचितं
हविश्चितासद्मनि कृष्णवर्त्मनि ॥ ३३ ॥

अथैभिरैश्वर्यशरीरयक्ष्मभि-
र्हताखिलाङ्गैर्व्यसनैरुपद्रुताः ।
तमःपराभूतनिजौजसो नृपाः
प्रयान्ति कालाद् द्विषतामुपेक्ष्यताम् ॥ ३४ ॥

उपेयुषीं पुण्यवशेन संपदं
गुणानुरोधादुपभोक्तुमक्षमाः ।
स्वचापलेन श्लथयन्ति दुर्धियो
वलीमुखाः पुष्पमयीमिव स्रजम् ॥ ३५ ॥

भवादृशास्तु स्वत एव शुद्धया
गुरूपदेशैर्गुणितप्रकाशया ।
धिया निरस्तव्यसनानुबन्धया
विलोक्य कार्याणि विधातुमीशते ॥ ३६ ॥

तदेवमात्मन्यवधार्य धैर्यत-
स्तथा विधेयं भवतापि धीमता ।
यथेयमेकान्तचला भवद्गुणै-
र्लभेत लक्ष्मीः स्थिरतामनारतम् ॥ ३७ ॥

क्रमागताः कर्मकृतो विमत्सरा-
स्तरास्विनस्तापितवैरिमानसाः ।
महीभुजस्त्यक्तमदा मदाज्ञया
तवान्तिके तात ! वसन्ति साम्प्रतम् ॥ ३८ ॥

सहस्रशस्तुङ्गतुरङ्गवीचयो
मदद्विपद्वीपविशेषितान्तराः ।
भवन्तमुग्रायुधनक्रराजयो
भजन्ति नित्यं बहला बलाब्धयः ॥ ४० ॥

तदेवमुज्जृम्भितभूरिपौरुषः
पराक्रमं वैरिषु कर्तुमर्हसि ।
उपप्लुताशेषजगत्सु रोषणो
वृषेव शातां शतकोटिमद्रिषु ॥ ४१ ॥

उपेत्य **तुण्डीर**मखण्डितोद्यमः
प्रमथ्य **चम्प**प्रमुखान्रणोन्मुखान् ।
प्रशाधि **काञ्ची**मनुवर्तितप्रजः
पतिर्निधीनामलकापुरीमिव ॥ ४२ ॥

अथाभिभूताखिलवन्यभूभृत-
स्तुरुष्कभङ्गस्तव नैव दुष्करः ।
निगीर्णशाखाशतसंवृतः कथं
तरुप्रकाण्डं न दहेद् दवानलः ॥ ४३ ॥

अनेन देशानधिकृत्य दक्षिणान्
वितन्यते राक्षसराजदुर्नयः ।
त्वयापि लोकत्रयतापहारिणा
विधीयतां राघवकर्म निर्मलम् ॥ ४४ ॥

इतीरयित्वा विरते नरेश्वरे
प्रवृष्टपाथोधरसाम्यधारिणि ।
कृतप्रणामः शिरसा प्रतीष्टवान्
गुरूपदेशं गुणिनां पुरस्सरः ॥ ४५ ॥

ततो महार्हैर्गुरुणा विभूषणैः
प्रसाधितः स्वावयवावतारितैः ।
परेऽह्नि निर्धारितजैत्रनिर्गमो
निजाधिवासं प्रमनाः समासदत् ॥ ४६ ॥

अथोरगाणामधिपाय भाविनं
भुवो भरस्यापगमं दिनेश्वरः ।
निवेदयिष्यन्निव गाढरंहसा
रथेन पातालगुहामगाहत ॥ ४७ ॥

अथ नृपसुतः सान्ध्यं निर्माय कर्म सभां गतः
क्षणमिव गुरोराज्ञां राज्ञां गणाय निवेद्य सः ।
विमतविजयव्यग्रोत्साहान् विहाय गृहाय ता-
नरमत सुखी शय्यागेहे सरोजमुखीसखः ॥ ४८ ॥

इति [श्रीगङ्गादेव्या विरचिते **मधुराविजय-**
नाम्नि **वीरकम्परायचरिते***]
तृतीयः सर्गः ।

अथ चतुर्थः सर्गः ।

अन्येद्युरथ राजीववनजीवनदायिनि ।
लोकैकदीपे भगवत्युदिते भानुमालिनि ॥ १ ॥

विहाय निद्रां विधिवन्निर्मिताहर्मुखक्रियः ।
आदिक्षत् प्रतनाध्यक्षान् सेनासन्नहनाय सः ॥ २ ॥

अथ मन्दरसंघट्टक्षोभिताम्भोधिमण्डलः ।
रराण कोणाभिहतो रणनिर्याणदुन्दुभिः ॥ ३ ॥

कल्पान्तोद्भ्रान्तचण्डीशडमरुध्वानडामरः ।
उदजृम्भत गम्भीरो वियदध्वनि तद्ध्वनिः ॥ ४ ॥

प्रायो भयद्रुतामित्रपदविध्वंसनोत्सुकः ।
स जगाहे प्रतिध्वाननिभादवनिभृद्गुहाः ॥ ५ ॥

तस्मिन्विसर्पति त्रासमीलिताशेषलोचनः ।
शेषो युगपदज्ञासीदान्ध्यबाधिर्ययोर्दशाम् ॥ ६ ॥

आबद्धकुथमातङ्गमात्तपर्याणसैन्धवम् ।
संवर्मितभटं सद्यः समनह्यत तद्बलम् ॥ ७ ॥

विशङ्कटकटाघाटविगलन्मदनिर्झराः ।
परश्शतं जघटिरे विकटाः करिणां घटाः ॥ ८ ॥

समीरणरयोदग्रा वल्गन्तः फेनिलैर्मुखैः ।
तुरङ्गाः सैन्यजलधेस्तरङ्गा इव रेजिरे ॥ ९ ॥

कृपाणकर्पणप्रासकुन्तकोदण्डपाणयः ।
समगच्छन्त सहसा नैकदेश्याः पदातयः ॥ १० ॥

प्रस्थानोचितमाकल्पं बिभ्राणा बाहुशालिनः ।
राजन्यास्तोरणाभ्यर्णे नृपालं प्रत्यपालयन् ॥ ११ ॥

सेनासरित्सिताम्भोजैर्जयश्रीकेलिदर्पणैः ।
अस्तावकाशमाकाशमातपत्रैरजायत ॥ १२ ॥

विजृम्भमाणे प्रस्थानशारदारम्भसंभ्रमे ।
नृपाणां चामरालीभिर्मरालीभिरभूयत ॥ १३ ॥

नृपमौलिमणिच्छायामञ्जरीपुञ्जरञ्जिताः ।
अत्याक्षुरौरसीं रक्तिं न जातु रविरश्मयः ॥ १४ ॥

उत्तुङ्गैर्ध्वजसंघातैर्निरुद्धे गगनाध्वनि ।
निनाय कृच्छ्रात् पातङ्गं शताङ्गं गरुडाग्रजः ॥ १५ ॥

पोषितो हयहेषाभिर्बृंहितो गजबृंहितैः ।
वर्धितस्तूर्यनिध्वानैः कोऽपि कोलाहलोऽभवत् ॥ १६ ॥

ततो धृतसमायोगः समयज्ञो महीपतिः ।
हितैः पुरोहितैर्यात्रामुहूर्तं प्रत्यवैक्षत ॥ १७ ॥

तमसूचयदाप्तेभ्यो दक्षिणं दक्षिणो भुजः ।
स्फुरितैर्भाविवीरश्रीपरिरम्भमहोत्सवम् ॥ १८ ॥

अथर्ववादिनो विप्रास्तं विशेषैर्जयाशिषाम् ।
अवर्धयन्मन्त्रपूतैर्हविर्भिरिव पावकम् ॥ १९ ॥

अथ निर्गत्य भवनादवैक्ष्यत महीक्षिता ।
धारितस्तोरणाभ्यर्णे तुङ्गस्तुरगपुंगवः ॥ २० ॥

सपक्ष इव तार्क्ष्यस्य सजातिरिव चेतसः ।
सखेव गन्धवाहस्य संघात इव रंहसः ॥ २१ ॥

अपर्याप्तामतिक्रान्तचेतोवृत्तेः स्वरंहसः ।
विस्तारयन्निव महीं चटुलैः खुरघट्टनैः ॥ २२ ॥

जवाधरितजम्भारितुरङ्गभ्रमकारिणम् ।
मणिकुट्टिमसंक्रान्तमाक्रामन् बिंबमात्मनः ॥ २३ ॥

लवणोदन्वदेकान्तलङ्घनामात्रगर्वितम् ।
हसन्निव हनूमन्तं हेषितैः फेनपाण्डरैः ॥ २४ ॥

मुखलीनखलीनाहिरच्छपल्ययनच्छदः ।
वपुषापि गरुन्मन्तमनुगन्तुमिवोत्सुकः ॥ २५ ॥

लोलवालाग्रलग्नेन सेव्यमानो नभस्वता ।
रंहोरहस्यशिक्षार्थं शिष्यतामिव जग्मुषा ॥ २६ ॥

मुहुः स्वजवसंरोधनमितोन्नमिताननः ।
नमस्कुर्वन्निव पुरोवर्तिनीं विजयश्रियम् ॥ २७ ॥

खुरधूतधराधूलिस्थलीकृतनभस्स्थलः ।
वारयन्निव रथ्यानां रवेः खेचरतामदम् ॥ २८ ॥

(नवभिः कुलकम् ।)

देहब(न्ध?द्ध)मिवोत्साहं तमारुह्य महीपतिः ।
अमंस्त पृथिवीं सर्वामात्मनो हस्तवर्तिनीम् ॥ २९ ॥

स तत्र तत्र संभूतैः सैन्यैः संख्यातिलङ्घिभिः ।
अन्तर्हिततदाभोगमत्यगाद् गृहगोपुरम् ॥ ३० ॥

तमञ्जलिभिरानम्राकिरीटतलकीलितैः ।
प्रणेमुर्धरणीपालास्तुरङ्गस्कन्धवर्तिनः ॥ ३१ ॥

आलोकशब्दमुखरैरस्याग्रे पादचारिभिः ।
चोलकेरलपाण्ड्याद्यैर्वेत्रित्वं प्रत्यपद्यत ॥ ३२ ॥

आचारलाजैः पौराणां पुरन्ध्य्रस्तमवाकिरन् ।
अम्भसां बिन्दुभिः शुभ्रैरभ्रमाला इवाचलम् ॥ ३३ ॥

अथ कम्पमहीपालः कम्पयन् द्विषतां मनः ।
प्रातिष्ठत दिशं भेजे मलयाचलमुद्रिताम् ॥ ३४ ॥

स नयन्महतीं सेनां व्यरुचद्वीरकुञ्जरः ।
पयोदमालामाकर्षन् पौलस्त्य इव मारुतः ॥ ३५ ॥

रजोभिर्मुहुरु(द्धू?द्धू)तैर्लघूभवति भूभरे ।
कथंचित् पृतनाभारं चक्षमे फणिनां पतिः ॥ ३६ ॥

प्रतापादित्यकीर्तीन्दुयुगपद्ग्रासलालसः ।
परागः परभूपानामुपरागोऽभवन्नवः ॥ ३७ ॥

तस्य दिक्षु प्ररोहन्त्याः शतधा कीर्तिवीरुधः ।
विततान रजस्स्तोमः करीषनिकरभ्रमम् ॥ ३८ ॥

पांसुस्थगनलक्षेण पलायत रविः क्वचित् ।
भावियुद्धामरीभूतवीरोद्दलनशङ्कितः ॥ ३९ ॥

प्रायः स्वनाशमुत्प्रेक्ष्य भाविनं रेणुसंचयः ।
रुरोध सिन्धुरेन्द्राणां मदधारासिरामुखम् ॥ ४० ॥

घर्मांशुकिरणग्रासात् परितप्त इवाधिकम् ।
अगाहत महाम्भोधीनवनीक्षोदसंचयः ॥ ४१ ॥

वितेनिरे करेणूनां करशीकररेणवः ।
घनस्य सेनारजसः करकाकारचातुरीम् ॥ ४२ ॥

ततः सेनागजेन्द्राणां कर्णतालानिलोद्धता ।
अवार्यत रजोराजिः करशीकरदुर्दिनैः ॥ ४३ ॥

अथ कल्पान्तसंभिन्नसप्ताम्भोनिधिसन्निभम् ।
क्रमात् प्रयातुमारेभे स्फारकोलाहलं बलम् ॥ ४४ ॥

तुरङ्गखुरकुद्दालदलितादपि भूतलात् ।
न पुनः पांसुरुत्तस्थौ महेभमदवृष्टिभिः ॥ ४५ ॥

तं तुङ्गभद्राकल्लोलशीकरासङ्गशीतलः ।
आनुकूल्येन यात्रार्थमाचकर्षेव मारुतः ॥ ४६ ॥

अथ लङ्घितकर्णाटः पञ्चषैरेव वासरैः ।
प्रापत् **कम्प**महीपालः **कण्टकाननपट्टणम्** ॥ ४७ ॥

स तत्र दिवसान् कांश्चिदतिवाह्य महाबलः ।
अभिषेणयितुं **चम्प**मुपाक्रमत कालवित् ॥ ४८ ॥

प्रसृतैस्तच्चमूधूलिस्तोमैः **क्षीरतरङ्गिणी** ।
कीर्त्या **चम्प**क्षितीन्द्रस्य साकं कलुषतामगात् ॥ ४९ ॥

स **दुग्धवाहिनी**वीचिमारुताधूतशाखिनि ।
विरिञ्चिनगराभ्यर्णे न्यवेशयदनीकिनीम् ॥ ५० ॥

अथ सन्नद्धसैन्यस्तं न्यरुन्ध **द्रमिडाधिपम्** ।
घनीकृतहिमानीको हेमन्त इव भास्करम् ॥ ५१ ॥

संवर्तमारुताक्षिप्तसमुद्रद्वयसन्निभौ ।
व्यूहौ **द्रमिडकर्णाट**नाथयोः संनिपेततुः ॥ ५२ ॥

पादातप्राप्तपादातं हास्तिकाक्रान्तहास्तिकम् ।
आश्वीयमिलिताश्वीयमासीदायोधनं तयोः ॥ ५३ ॥

असह्यैस्तत्र वीराणां सिंहनादविजृम्भणैः ।
दिगन्तदन्तिनो मुक्तफीत्कारं मुमुहुर्मुहुः ॥ ५४ ॥

रजस्तमसि वीरास्त्रसङ्घसंघट्टनोत्थितैः ।
बभ्रे स्फुलिङ्गसंघातैः खद्योतनिवहद्युतिः ॥ ५५ ॥

संग्रामदेवतापाङ्गविभ्रमभ्रान्तिदायिनः ।
मिथो धनुर्धरैर्मुक्ताः पेतुः शातमुखाः शराः ॥ ५६ ॥

क्षतजार्द्राः प्रवीराणां प्रेङ्खन्त्यः खड्गलेखिकाः ।
जिघत्सतः कृतान्तस्य जिह्वा इव विरेजिरे ॥ ५७ ॥

आस्रापगासु परितो निस्सृतासु सहस्रशः ।
भटानां भल्लनिर्लूनैरम्भोजायितमाननैः ॥ ५८ ॥

कृपाणकृत्तान् वेतण्डशुण्डादण्डानिवाभितः ।
भुजङ्गशङ्किनो गृध्रा जगृहुर्भूभुजां भुजान् ॥ ५९ ॥

वेतण्डशुण्डाहर्म्याग्रमास्थिताः सचमत्क्रियम् ।
आद्रियन्त कबन्धानां (नः?र)क्तं नक्तंचरस्त्रियः ॥ ६० ॥

वीराः कुञ्जरकुम्भेषु शायिनः शत्रुसायकैः ।
प्राबुध्यन्त सुरस्त्रीणां कुचकुम्भेषु तत्क्षणात् ॥ ६१ ॥

ततः कम्पनरेन्द्रस्य भटैर्भुजबलोत्कटैः ।
पलायत पराभूता द्रमिडेन्द्रवरूथिनी ॥ ६२ ॥

उल्लङ्घ्योल्लङ्घ्य धावद्भिर्भीत्या भ्रंशितमायुधम् ।
प्रायः प्रधनसंन्यासे शपथः कैश्चिदादधे ॥ ६३ ॥

हतानुकारिणः केचित् क्षितौ निपतितास्ततः ।
क्रोष्टुर्भयेन धावन्तः कर्णाटान् पर्यहासयन् ॥ ६४ ॥

विक्षेप्तुं वि(स्मृ?स्तृ)तैश्चर्मफलकैर्निर्मितप्लवाः ।
मृषैव केचिदतरन् मृगतृष्णातरङ्गिणीः ॥ ६५ ॥

छायामेवात्मनः केचिद् धावन्तो भीतिभाविताः ।
अरातिशङ्कया कष्टं दष्टाङ्गुलि ववन्दिरे ॥ ६६ ॥

अथ तस्य पुरीमेव नीत्वा शिबिरतां नृपः ।
अचलं राजगम्भीरमरुन्ध? द्विषदाश्रितम् ॥ ६७ ॥

तद्दुन्दुभिप्रतिध्वानमुखरैः कन्दरामुखैः ।
भयादमन्दमाक्रन्दमकार्षीदिव पर्वतः ॥ ६८ ॥

प्रवाताभिमुखाधूतैः पताकापाणिपल्लवैः ।
आरोहणाय राजेन्द्रमाजुहावेव भूधरः ॥ ६९ ॥

अथ प्रववृते युद्धं सैन्ययोरुभयोरपि ।
पतदुत्पतदस्त्रांशुज्वालितोर्वीनभस्स्थलम् ॥ ७० ॥

अश्यत्तालफलाकारैः प्राकाराद् बाणपातितैः ।
रणश्रीकन्दुकभ्रान्तिर्विदधे वीरमूर्धभिः ॥ ७१ ॥

अग्रे निपेतुर्नृपतेर्ग्रावाणो यन्त्रविच्युताः ।
दुर्गेणातरदानार्थं दूताः संप्रेषिता इव ॥ ७२ ॥

धानुष्कमुक्तबाणाग्निज्वलितोर्ध्वगृहावलिः ।
विजयारात्रिकं तस्य मूर्ध्नेवाद्रिरधारयत् ॥ ७३ ॥

विन्यस्तकुन्तनिश्रेणीश्रेणिभिर्वीरपुङ्गवैः ।
आक्रान्तसालश्रृङ्गाग्रैरारुह्यत महीधरः ॥ ७४ ॥

अथोद्भटभटक्ष्वेडागलितभ्रूणगार्भिणम् ।
निहतास्त्रनदीमज्जज्जनताशास्यजीवितम् ॥ ७५ ॥

.... ।
अलब्धनिर्गमं दुर्गमासीदेवमुपद्रुतम् ॥ ७६ ॥
(युग्मकम् ।)

निर्जगाम निजागाराच्चचम्पक्ष्मापोऽपि कोपनः ।
कृपाणपाणिर्वल्मीकाज्जिह्मल इव जिह्मगः ॥ ७७ ॥

अहंपूर्विकया वीरेष्वभितो युद्धकाङ्क्षिषु ।
प्रत्यग्रहीन्महीपालश्चम्पं सिंह इव द्विपम् ॥ ७८ ॥

तौ निकुञ्चितपूर्वाङ्गौ निश्चलाक्षौ कृपाणिनौ ।
उचितस्थानकावास्तां चित्रन्यस्ताविव क्षणम् ॥ ७९ ॥

कक्ष्याविभक्तवपुषोश्चारिभिश्चरतोस्तयोः ।
पश्यद्भिः सौष्ठवं देवैरनिमेषत्वमादृतम् ॥ ८० ॥

अन्तर्बिम्बितचम्पेन्द्रा कम्पेन्द्रस्यासिपुत्रिका ।
अप्सरोभ्यः पतिं दातुमन्तर्वत्नी किलाभवत् ॥ ८१ ॥

अथ वञ्चित[तत्*]खड्गप्रहारः **कम्पभूपतिः** ।
अकरोदसिना **चम्प**ममरेन्द्रपुरातिथिम् ॥ ८२ ॥

इत्थं संगरमूर्ध्नि **चम्प**नृपतिं नीत्वा कथाशेषतां
श्रीमान् कम्पनृपेश्वरो जनयितुःसंप्राप्तवाञ्छासनम् ।
काञ्चीन्यस्तजयप्रशस्तिरमिथस्संकीर्णवर्णाश्रमं
नीत्या नित्यनिरत्ययर्द्धिरशिषत् तुण्डीरभूमण्डलम् ॥ ८३ ॥

इति [**श्रीगङ्गादेव्या** विरचिते **मधुराविजय**-
नाम्नि **वीर***]**कम्पराय**चरिते
चतुर्थः सर्गः ।

अथ पञ्चमः सर्गः ।

अथ स तत्र महीतलमण्डने
मरतकाह्वयभाजि महापुरे ।
विरचितस्थितिरप्रतिशासनं
जगदशेषमरक्षदनाकुलम् ॥ १ ॥

अरिबलापहमाश्रितनन्दनं
सुमनसां मनसः प्रियदायिनम् ।
वसुमतीमवतीर्णमिवापरं
हरिममंसत तं सततं प्रजाः ॥ २ ॥

प्रथितशक्तिरवाप्तफलोदयः
प्रगुणयन् पणबन्धमुखान् गुणान् ।
निपुणधीर्निरपायमुपायवित्
प्रभुरभुङ्क्त नवां नयसंपदम् ॥ ३ ॥

असुहृदां सुहृदामिव मण्डले-
ष्वजनि तेन न किञ्चिदलक्षितम् ।
प्रहितचारगणेन विवस्वता
प्रसृतदीधितिना भुवनेष्विव ॥ ४ ॥

करपरिग्रहमाचरति प्रभौ
मृदुतरं मुदितप्रकृतिर्मही ।
विविधसस्यविशेषनिरन्तरा
पुलकितेव भृशं समलक्ष्यत ॥ ५ ॥

द्रढिमशालिनि भोगमनोहरे
कटकधारिणि दानगुणो[र्जिते*] ।
नृपतिदोष्णि निवासमुपेत्य भू-
रलघयत् प्रथमास्पदगौरवम् ॥ ६ ॥

नरपतेः प्रतिहारमहीं मुहु-
र्विजयदन्तिमदोदकपङ्किलाम् ।
क्षितिभुजां भुजभूषणघट्टन-
प्रसृमरो मणिरेणुरशोषयत् ॥ ७ ॥

अहरहर्नृपतेः पदपीठिका-
तटसमुल्लिखितैरलिकस्थलैः ।
पुनरिवार्पितभाग्यमयाक्षरै-
रजनि वैरमुचामवनीभुजाम् ॥ ८ ॥

मगधमालवसे(म?वु)णसिंहल-
द्रमिलकेरलगौ(ल?ड)मुखैर्नृपैः ।
अवसराप्तिपरैरनुवासरं
रुरुधिरे प्रतिहारभुवः प्रभोः ॥ ९ ॥

परिसरद्द्वयचामरधारिणी-
कनककङ्कणरिङ्खणनिस्वनः ।
अशमयन्नृपतेर्बिरुदावली-
मुखरमागधमण्डलवैखरीम् ॥ १० ॥

चतुरचङ्क्रमचारुसरस्वती-
चरणनूपुरशिञ्जितमञ्जुलैः ।
भृशमरज्यत कम्पमहीपतिः
सदसि सत्कविसूक्तिसुधारसैः ॥ ११ ॥

तरलिताङ्गुलिताडितवल्लकी-
निरततानिनिरन्तरितैः स्वरैः ।
जगुरमुष्य जगत्प्रथितं यशो-
गमकभाङ्गितरङ्गितमङ्गनाः ॥ १२ ॥

उचिततालमुदञ्चितविभ्रमं
चतुरचारिचमत्कृतसौष्ठवम् ।
मुहुरसाववरोधमृगीदृशां
मुखरसोज्ज्वलमैक्षत नर्तनम् ॥ १३ ॥

हततरक्षु परिक्षतसैरिभं
मृदितरङ्कु निषूदितसूकरम् ।
ग्लपितखड्गि गृहीतमतङ्गजं
वनमसौ मृगयासु मुहुर्व्यधात् ॥ १४ ॥

अथ सुगन्धिहिमान् व्यजनानिलान्
मृगदृशः कृतचन्दनचर्चिकाः ।
शशिमतीश्च निशाः प्रियतां नयन्
नरपतेरुदभूद्दतुरूष्मलः ॥ १५ ॥

विकचपाटलगन्धिसमीरणैः
सलिलकेलिपरायणयौवतैः ।
रजनिदैर्ध्यहरैरधिकोल्लस-
द्रविमहोभिरहोभिरभूयत ॥ १६ ॥

नियतिनिर्मितदक्षिणदिग्वधू-
विरहतापनिवारणवाञ्छया ।
अहिमभानुरहन्यहनि ध्रुवं
हरितमाप हिमाचलशीतलाम् ॥ १७ ॥

परुषतापविशेषपरिस्खल-
द्रथतुरङ्गममन्दगताविव ।
अहिमधाम्नि रथाङ्गसुखावहा-
महरगा[हत दै*]र्घ्यवतीं दशाम् ॥ १८ ॥

सरसचन्दनधारिषु मौक्तिक-
त्रिसरनिर्झरहारिषु सुभ्रुवाम् ।
कुचतटेषु निदाघनिपीडितो
धृतिमधात् कुसुमायुधकुञ्जरः ॥ १९ ॥

सलिलकेलिकुतूहलकुन्तली-
कुचतटाहतिजातभयैरिव ।
अपसृतैरजनि प्रतिवासरं
नृपतिगेहविहारसरोजलैः ॥ २० ॥

प्रचुरघर्मपयःकणजालिका-
गुणितमौक्तिकमण्डनशालिभिः ।
नवशिरीषवतंसमनोहरैः
सुवदना वदनैस्तममोदयन् ॥ २१ ॥

दिनविरामविकस्वरमल्लिका-
कुसुमसौरभहारिषु सुभ्रुवाम् ।
कचभरेषु निवेशयतो मुखं
नरपतेर्न वितृष्णमभून्मनः ॥ २२ ॥

हिमगृहेषु निरन्तरशीकर-
प्रकरदर्शिततारकपङ्क्तिषु ।
दिवसतापमहापयदायतं
वरवधूसहितो वसुधाधिपः ॥ २३ ॥

अथ दलन्निचुलद्रुममञ्जरी-
निचयदर्शितचामरविभ्रमः ।
कृतनुतिः किल चातकयाचकै-
र्नृपतिमन्वगमज्जलदागमः ॥ २४ ॥

तत इतो विहरत्तटिदङ्गना-
ललितलास्यहरिन्मणिमण्डपैः ।
पटुमृदङ्गरवोपमगर्जितै-
र्निबिडमाविरभूयत वारिदैः ॥ २५ ॥

स्फुटतटित्तपनीयगुणोज्ज्वलैः
पृथुपयःकणमौक्तिकसङ्गिभिः ।
अलिकदम्बकसच्छविभिर्दिशा-
मसितकञ्चुलिकायितमम्बुदैः ॥ २६ ॥

हरितलोहितपाण्डुरराजत
त्रिदशराजशरासनलेखिका ।
मरतकोपलविद्रुममौक्तिकै-
र्विरचिता रशनेव नभश्श्रियः ॥ २७ ॥

रुधिरबिन्दुनिभच्छविरन्वगात्
क्षितितले हरिगोपपरम्परा ।
घनघरट्टपरस्परघट्टन-
क्षरदिरम्मदवह्निकणावलिम् ॥ २८ ॥

पटुपुरःपवनाधिगतश्रमा
जलमुचः करकोपलकैतवात् ।
सलिलराशिपयस्सहचूषिता-
मुदवमन्निव मौक्तिकसंहतिम् ॥ २९ ॥

अभिमते सति वारिधरोदये
मधुरषड्जमनोहरगीतिभिः ।
गिरितटीषु मुहुः परिमण्डली-
कृतकलापमनर्ति शिखण्डिभिः ॥ ३० ॥

पटुतटिद्घणकोणहताः पुरो
रतिपतेः पटहा इव दिव्यकाः ।
निशमिताः स्फुटसाहसमध्वगै-
र्जलधरा वियदध्वनि दध्वनुः ॥ ३१ ॥

दलितकन्दलमुच्छ्वसदर्जुनं
स्फुटकदम्बमुदञ्चितकैतकम् ।
मुदितचातकमुन्मुखबर्हिणं
कतिचिदास दिनानि वनान्तरम् ॥ ३२ ॥

करतलैरिव गन्धवहैर्घनाः
प्रहितकैतकपांसुविभूतयः ।
स्तनितहुंकृतिभिर्निरकासयन्
नृपतियौवतमानमहाग्रहम् ॥ ३३ ॥

चलितबर्हिणचन्द्रकचित्रितैः
सुरभिगन्धिशिलामदशालिभिः ।
विकचनीपवनैर्नृपतेर्मनो
मुहुरहारि विहारमहीधरैः ॥ ३४ ॥

तमहरन्नहरत्ययमालती-
कुसुमदन्तुरकुन्तलकान्तयः ।
परिहितागरुधूपितवाससः
सुतनवो मृगनाभिसुगन्धयः ॥ ३५ ॥

मणिमयानि गृहाणि समीरणाः
कुटजकैतकसौरभवाहिनः ।
मदकलाश्च गिरः प्रचलाकिनां
क्षितिपतेः स्मरदीपकतां ययुः ॥ ३६ ॥

नवधूपरिरम्भणदोहला-
न्यनुपदं निनदैः प्रतिपादयन् ।
अलभत क्षणदासु घनागमो
नरपतेः किल नर्मसुहृत्पदम् ॥ ३७ ॥

तदनु पद्मवनीपरिहासक-
त्रिदशनाथशरासनतस्करः ।
भुजगभुङ्मुखमुद्रणमौरिकः
समुदभूत् समयो जलदात्ययः ॥ ३८ ॥

विधुतकाशसटाभरभासुरः
प्रकटितोरुजपारुणलोचनः ।
व्यघटयद् घनदन्तिघटाः स्फुर-
द्रविमुखः शरदागमकेसरी ॥ ३९ ॥

अवितथं रजनीदिवसाधिपौ
मधुरिपोर्नयने इति भाषितम् ।
स्फुटममुष्य यतः स्वपनात्यया-
दजनि तादृशमुन्मिषितं तयोः ॥ ४० ॥

कलशजस्य मुनेरुदयाज्जहुः
कलुषतां सलिलानि महौजसः ।
समुपदेशवशादिव शासितु-
स्तनुभृतां हृदयानि दयानिधेः ॥ ४१ ॥

विशदशारदनीरदशारितं
वियदलक्ष्यत वीततटिद्गुणम् ।
प्रकटफेनकदम्बककर्बुरं
जलमिवाम्बुनिधेर्गतविद्रुमम् ॥ ४२ ॥

नियतमम्बुदशाणनिघर्षणा-
दतिमहस्कमहस्करमण्डलम् ।
अजनि वर्षविधेरपि वार्षिकै-
र्जलधरैः परिधौतमिवोज्ज्वलम् ॥ ४३ ॥

जलदकालकलिस्फुरितां शनैः
कलुषतां प्रशमय्य कृशाः पुनः ।
घटयति स्म शरत् तटिनीसखी-
रुपनतैः कलहंसविलासिभिः ॥ ४४ ॥

सरसिजाकरसञ्चरदिन्दिरा-
चरणहंसकनिक्वणमन्थरः ।
मदनमङ्गलतूर्यरवोऽभव-
न्मदकलः कलहंसकुलध्वनिः ॥ ४५ ॥

विकचपद्मविलोचनमात्मनो
मुखमवेक्षितुमात्तकुतूहला ।
नियतमभ्रनिचोलकगर्भतः
शरदकर्षदहर्पतिदर्पणम् ॥ ४६ ॥

विलसदुत्पललोचनशालिनीः
स्फुरितचन्द्रमुखीः कुमुदस्मिताः ।
नरपतिः स्फुटतारकहारिणी-
र्निरविशद् दयिता इव यामिनीः ॥ ४७ ॥

परिणतेक्षुपरिच्युतमौक्तिक-
ग्रथितहारमनोहरमूर्तिभिः ।
विशदमस्य यशो नृपतेः कलं
कलमगोपवधूभिरगीयत ॥ ४८ ॥

दलदयुग्मदलोदरसौरभ-
प्रसरपक्ष्मलिता वनवायवः ।
मुहुरधःकृतयन्तृनिवारणा-
नकृषत क्षितिभृन्मदवारणान् ॥ ४९ ॥

वनभुवः परितः पवनेरितै-
र्नवजपाकुसुमैः कृतदीपिकाः ।
प्रथममेव नृपस्य निदेशतो
विजयिनस्तुरगान् निरराजयन् ॥ ५० ॥

अथ नृपस्य समुत्सुकचेतसो
[मदन*]केलिकलासु विलासिनः ।
प्रियमिवा[चरितुं*]समुपागमत्
प्रणदयन्(?) क्षणदास्तुहिनागमः ॥ ५१ ॥

हिमभरैर्विहतः कमलाकरो
मृदितकान्तिरभून्मृगलाञ्छनः ।
वदनमेव नरेन्द्रनतभ्रुवा-
मभजत श्रियमप्रतिशासनाम् ॥ ५२ ॥

पुलककञ्चुकितैः कुचमण्डलैः
स्फुरितसीत्कृतिभिश्च मुखेन्दुभिः ।
अविरतं स्मरतन्त्रमिवान्वभू-
दवनिपालविलासवतीजनः ॥ ५३ ॥

विकचकुन्दकलापपरिष्क्रिया-
विरचितालकजालकविभ्रमम् ।
असमयेऽपि समौक्तिकमण्डनं
प्रभुरमंस्त निजं प्रमदाजनम् ॥ ५४ ॥

बहलकुङ्कुमपङ्कविलेपन-
प्रसृमरोष्मपयोधरमण्डलैः ।
अरमताविरतं रमणीजनै-
रगरुगन्धिषु गर्भगृहेषु सः ॥ ५५ ॥

इति सुखान्युचितानि हिमागमे
समनुभूय मनोभवसन्निभः ।
शिशिरयामवतीष्वपि रागवान्
रमयितुं रमणीरुदयुङ्क्त सः ॥ ५६ ॥

शबलितान्यलिकागरुबिन्दुभि-
श्चलदृशां रतिविभ्रमसूचकैः ।
नवलवङ्गतरुप्रसवास्तृता-
न्यभजतानुनिशं शयितानि सः ॥ ५७ ॥

परिलसन्नवलोध्ररजोभर-
च्छुरणपाण्डरगण्डतलैर्मुखैः ।
मृगमदद्रवचारुविशेषकै-
र्मृगदृशो नृपतेरहरन् मनः ॥ ५८ ॥

अपदिशञ्छिशिरानिलमङ्गकैः
पुलकितैर्नृपतेः सविधं गतः ।
मदनसंभृतघर्मपयःकणै-
र्भृशमलज्जत मुग्धवधूजनः ॥ ५९ ॥

द्विगुणयन्नधरव्रणवेदनां
कृतकचग्रहणैः परिचुम्बनैः ।
कपटरोषकषायितलोचनं
निभृतहासमवैक्ष्यत यौवतैः ॥ ६० ॥

विकलकञ्चुकलक्ष्यन(वःख)व्रणं
विगतमौक्तिकहारमनोहरम् ।
तरुणिमोष्मनखम्पचमङ्गना-
स्तनयुगं हिमहारि विभोरभूत् ॥ ६१ ॥

उपहरन् कुसुमानि महीरुहां
किसलयैः कलिताञ्जलिबन्धनः ।
मधुरकोकिलकूजितभाषितो
मधुरथैनमुपासितुमासदत् ॥ ६२ ॥

मधुसुगन्धि रजः सहकारजं
　　मलयशैलसमीरणमान्त्रिकाः ।
प्रणयरोषपराङ्मुखमानिनी-
　　हृदयसंवननार्थमिवाकिरन् ॥ ६३ ॥

उपवनेष्वगमन्नुपमेयतां
　　स्फुटरुचो नवकिंशुककुड्मलाः ।
मथितपान्थमृगक्षतजारुणै-
　　र्मदनकेसरिणः कुटिलैर्नखैः ॥ ६४ ॥

चटुलषट्पदकज्जलपातिनी
　　विरुरुचे नवचम्पकमञ्जरी ।
प्रकटितेव हिमापगमश्रिया
　　स्मरमहोत्सवदीपपरम्परा ॥ ६५ ॥

मधुनि मुग्धदृशां मुखसंस्तवात्
　　तदनुषङ्गितया बकुलेषु च ।
मरुति चैतदनुक्षण[सौहृ*]दात्
　　समुचितोऽजनि सौरभसङ्क्रमः ॥ ६६ ॥

क्वणितनूपुरकुन्तलकामिनी-
　　चरणपङ्कजसङ्गवशादिव ।
मुखरभृङ्गमशोकमहीरुहै-
　　स्तदनुरूपमधार्यत पल्लवम् ॥ ६७ ॥

वरवधूपरिरम्भरसोल्लस-
ल्ललितकुट्मलकण्टकिताकृतिः ।
कुरवकः कुसुमेषुमचेतने-
ष्वपि विशृङ्खलवृत्तिमसूचयत् ॥ ६८ ॥

पथिक [सार्थ*]पराक्रमणोत्सुक-
प्रसवकार्मुककाहलनिस्वनः ।
मधुरपञ्चमरागरसाञ्चितो
जगदरञ्जयदन्यभृतध्वनिः ॥ ६९ ॥

अधिगताभिनवार्तवसम्पदः
स्तबकसंजनितस्तनविभ्रमाः ।
भ्रमरकामुकसंवननक्षमा
वनलता ललितां दधिरे दशाम् ॥ ७० ॥

सुतनवः फलकेषु मधूत्सवे
रतिपतिं परिलेखितुमुद्यताः ।
हृदयगोचरतामनिशं गतं
हरिहरात्मजमेव समालिखन् ॥ ७१ ॥

[म*]दनवेरनि(भां?भं)निभृतं पुरः
क्षितिपतिं कृतचन्दनचर्चिकाः ।
अधिकघर्मपयोभिरवागम-
न्मृगदृशो विकसत्पुलकैः करैः ॥ ७२ ॥

मुखरकङ्कणमाकुलमेखलं
चलितहारलतं लुलितालकम् ।
अधिगतश्रममस्य वधूजनो
रतिविशेषमशिक्षत डोलया ॥ ७३ ॥

उचितरागविशेषमनोहरे
रतिपतेरुपगानविधौ स्त्रियः ।
नृपतिगोत्रकृतस्खलना ययुः
प्रियसखीसविधेषु विलक्षताम् ॥ ७४ ॥

क्षितिपतिं किल कुङ्कुममुष्टिना
समभिताडयितुं धियमादधौ ।
सपदि घर्मपयःप्रसरेण तं
विगलितं न विवेद वधूजनः ॥ ७५ ॥

इति समुपचिताभिश्चातुरीभिर्विशेषान्
ऋतुषु समुपलभ्यान् निर्विशन् निर्विशङ्कम् ।
सुतनुभिरवियोगोत्कण्ठिताभिस्तृतीयं
व्यतनुत पुरुषार्थं **कम्पराजः** कृतार्थम् ॥ ७६ ॥

इति [श्रीगङ्गादेव्या विरचिते मधुराविजय-
नाम्नि वीर*]कम्पराचरिते
पञ्चमः सर्गः ।

अथ षष्ठः सर्गः।

अथ वरतनुभिः समं कदाचिद्
विरचयितुं कुसुमापचायलीलाम्।
प्रमदवनममर्त्यकामिनीभि-
र्हरिरिव नन्दनमासदन्नरेन्द्रः॥ १॥

मुखरितमणिमेखलाकलापाः
प्रचलितमन्वचलंस्तमायताक्ष्यः।
उपवनलतिका इवोपगीत-
भ्रमरकुला मलयाद्रिगन्धवाहम्॥ २॥

परिवहदनुरागपूरकल्पैः
पदगलितैरथ यावकैर्वधूनाम्।
सरणिररुणतामतीव नीता
समजनि नूतनपल्लवास्तृतेव॥ ३॥

विविधविलसितैर्विलासिनीना-
मसितसितारुणकान्तिभिः कटाक्षैः।
कुवलयकुमुदारविन्दमाला-
खचितमिवामलमम्बरं बभासे॥ ४॥

अजनयदवनीश्वरस्य चेतस्य-
सितदृशां मणिनूपुरप्रणादः।
सहपरिचलितप्रसूनकेतो-
रवनमदैक्षवचापघोषशङ्काम्॥ ५॥

अवनिपतिमनुप्रतस्थुषीणां
हरिणदृशामितरेतरप्रसक्ताः ।
मधुरसमधुरा गिरस्तदानीं
बहुविधभङ्गितरङ्गिता बभूवुः ॥ ६ ॥

वरतनु! परतः प्रयाहि मन्दं
हरिणदृशां पुरतः प्रयायिनीनाम् ।
पथि गतिरयशीर्णहारमुक्ता-
मणिगणशर्करिले पदं न कुर्याः ॥ ७ ॥

नलिनमुखि! न बोधय प्रसुप्ता-
निह मणिनूपुरशिञ्जितेन हंसान् ।
द्रुतगमनविघातमाचरेयु-
र्नियतममी तव पादपद्मलग्नाः ॥ ८ ॥

करनखरमरीचिमञ्जरीभि-
र्हृतहृदयो जलशङ्कया कुरङ्गः ।
अनुपतति विलोकयैकवारं
सखि! नियतं स निवर्तते विलक्षः ॥ ९ ॥

शशिमुखि! शशिकान्तकुट्टिमेषु
स्खलनभिया न पदात् पदं प्रयासि ।
इयमिह वदनानुबिम्बराजि-
स्तव न पुनर्नवपङ्कजोपहारः ॥ १० ॥

किमिति मृदुपदं प्रयासि मुग्धे!
ननु कितवः सह याति कामिनीभिः ।
नवकुसुमरजोन्धकारबन्धै-
रभिसरणार्हमिदं वनं दिवापि ॥ ११ ॥

अथ विदितमियं द्रुता गतिस्ते
मुखमवलोकयितुं निवृत्य भर्तुः ।
न किमलमपराङ्गमेव तावद्
दयिततमस्य मृगीदृशां मनांसि ॥ १२ ॥

स्तनजघनभरं तवालि! जाने
तदपि गतिस्त्वरया त्वया विधेया ।
न कलयसि निरन्तरं निषेव्या
युवतिजनैर्बहु* .... ॥ १३ ॥

....

..............................पतन्ति ।
मदनसुभटवारणास्त्रशङ्कां
मनसि चकार चकोरलोचनानाम् ॥ ५५ ॥

करयुगकलितप्लवः प्रियाणां
परिचलितोरुनितम्बमण्डलानाम् ।
........नच्छलादकार्षीत्
सुरतगुरुः पुरुषायितोपदेशम् ॥ ५६ ॥

---

* तालपत्रादर्शे इत ऊर्ध्वं ४१ श्लोका न दृश्यन्ते ।

अवनिपतिरसि(ञ्च?क्त) दीर्घिकायाः
मुखकमलं सलिलेन साभिलाषम् ।
किमपि समधिकार्द्रपक्ष्मलेखं
वदनमभूदरुणेक्षणं परस्याः ॥ ५७ ॥

प्रणयिनि सलिलापवारितेन
स्पृशति करेण सलीलमूरुमूलम् ।
प्रकटितशफराभिघातभी(तं?ति)
र्मिषति जनेऽप्यमुमालिलिङ्ग काचित् ॥ ५८ ॥

सलिलहतिभियापवृत्तगात्र्याः
प्रचलितवेण्यपराङ्गकं परस्याः ।
धरणिपतिरमंस्त मीनकेतोः
फलकमुपाहितखड्गवल्लरीकम् ॥ ५९ ॥

चरणविलुठितो विलङ्घितोरुः
परिगतनीविरवाप्तनाभिचक्रः ।
स्तनतटलुलितः क्रमेण तासां
मुखशशिबिम्बमचुम्बदम्बुपूरः ॥ ६० ॥

विशदनखपदं वपुः सपत्न्या
....नव पश्यति निर्निमेषमस्मिन् ।
व्यधित विहृतिकैतवेन काचित्
प्रहितजला परिमीलिताक्षमेनम् ॥ ६१ ॥

विशदमधरमक्ष्यनञ्जनाभं
विगतललाम वितन्वती ललाटम् ।
रतिरिव जलकेलिरङ्गनाना-
मवनिपतेः स्पृहणीयतामयासीत् ॥ ६२ ॥

परिमुषितपटीरलेपनेष्व-
[प्य*]विरललग्नसरोजकेसरेषु ।
कुचकलशतटेषु कुन्तलीनां
नखरपदानि न लक्षितान्यभूवन् ॥ ६३ ॥

विहृतिरयपरिच्युतान् वतंसा-
नसितदृशामनुदद् बहिः प्रवाहः ।
नहि जडिमसमन्वितोऽपि कोऽपि
श्रुतिविषयात् पतितैः करोति मैत्रीम् ॥ ६४ ॥

अपि दयिततमेन वारिताभि-
र्गृहसरसो विजहे न वारि ताभिः ।
परिलुलितललामचर्चिकाभि-
र्विहृतिरसान्महिलामचर्चिकाभिः ॥ ६५ ॥

अथ विहरणखेदमन्थराभिः
सह निरगात् सरसो नृपः प्रियाभिः ।
कलशजलनिधेरिवाप्सरोभि-
र्विबुधतरुर्मथनश्रमालसाभिः ॥ ६६ ॥

स्फुटनखरदना(ङ्क?ङ्क)मङ्गनानां
परिलगदार्द्रदुकूलदर्शितोरु ।
वपुरनुकलमैक्षत क्षितीशो
जलकणदन्तुरदीर्घकुन्तलाग्रम् ॥ ६७ ॥

चिकुरनियमनेषु कामिनीना-
मभिनववस्त्रपरिग्रहान्तरेषु ।
अभिमतपददर्शनैरयत्नै-
रतिमदनं स्वममंस्त **कम्पराजः** ॥ ६८ ॥

ततः सैरन्ध्रीभिः कृतसमुचिताकल्परचनः
पुरन्ध्रीभिः सार्धं समधिगतशुद्धान्तवसतिः ।
त्रयीगीतं तेजस्त्रिपुरहरमाराध्य विधिवद्
यथार्हैर्व्यापारैर्नरपतिरहश्शेषमनयत् ॥ ३९ ॥

इति [**श्रीगङ्गादेव्या** विरचिते **मधुराविजय-**
नाम्नि **वीर***]**कम्पराय**चरिते
षष्ठः सर्गः ।

अथ सप्तमः सर्गः ।

अथ **कम्पनरेन्द्र**सुभ्रुवां
मुखपद्मान्यनुहार्य पङ्कजैः ।
अपराधभियेव भानुमा-
नपरक्ष्माधरकन्दरामगात् ॥ १ ॥

परिचूषितदीप्तिरम्बुजैः
पुनरूष्माणमिवाप्तुमौर्वतः ।
रयवल्गितवाहनो रविः
पयसां राशिमवाप पश्चिमम् ॥ २ ॥

अपसर्पणसंभ्रमच्युतं
दिनलक्ष्म्यास्तपनीयकुण्डलम् ।
रविमण्डलमाशशङ्किरे
वरुणान्तःपुरवामलोचनाः ॥ ३ ॥

तरणेररुणीकृताः करै-
र्वरुणस्त्रैणकपोलभित्तयः ।
मदलोहनिकामुपावहन्
मदिरास्वादनमन्तराप्यहो ॥ ४ ॥

कमलोदरसंभृतं करै-
र्मधु पीत्वा रविरुज्झिताम्बरः ।
स्पृशति स्म दिशं प्रचेतसो
न मदः कस्य विकारकारणम् ॥ ५ ॥

प्रथमां हरितं प्रभाकरो
विरहय्यात्मनि तापमाप यम् ।
अपरामुपगम्य तं जहौ
हृदयं कः खलु वेत्ति रागिणाम् ॥ ६ ॥

परलोकपथं प्र[पे*]दुषः
पुनरावृत्तिमपेक्ष्य भास्वतः ।
मुकुलीभवदम्बुजच्छला-
दकरोदञ्जलिबन्धमब्जिनी ॥ ७ ॥

प्रतिबिम्बपरम्पराम्बुधौ
पवनोद्धूततरङ्गसङ्गिनी ।
नभसोऽवतरिष्यतो रवे-
र्मणिसोपानधियं व्यभावयत् ॥ ८ ॥

चरमाम्बुधिवीचिचुम्बित-
प्रतिबिम्बाश्रयि मण्डलं रवेः ।
दिवसान्तनटस्य धूर्जटे-
र्विदधे काञ्चनतालविभ्रमम् ॥ ९ ॥

चलचञ्चुपताद्बिसाङ्कुरै-
र्दिननाथार्पितदीनदृष्टिभिः ।
रजनीविरहव्यथातुरै-
रथ चक्राह्वयुगैरभूयत ॥ १० ॥

उदधौ पतितस्य भास्वतः
कतिभिश्चित् किरणैः खवर्तिभिः ।
उदपाद्यत कालकुञ्जरो-
द्दलिताहर्द्रुमशाखिकाभ्रमः ॥ ११ ॥

पतयालुपतङ्गमण्डल-
क्षरदंशूत्करसञ्जिताकृतिः ।
मधुकैटभरक्तलोहिता-
मुदधिः प्राप पुरातनीं दशाम् ॥ १२ ॥

गतदीप्ति गभस्तिमालिनो
विलुठ[द् वीचिषु बिम्ब*]मम्बुधेः ।
शफराः फलखण्डशङ्कया
रसनाभिर्लिलिहुर्मुहुर्मुहुः ॥ १३ ॥

स्खलितातपलेशमायतै-
र्विटपिच्छायशतैर्वृतं जगत् ।
भयविद्रवदर्कसैनिकं
तिमिरैः क्रान्तमिवैक्ष्यत क्षणम् ॥ १४ ॥

प्रवसन् दिवसात्यये न्यधा-
दुभयेषूभयमुष्णदीधितिः ।
हृदयेषु वियोगियोषितां
परितापं त्विषमोषधीषु च ॥ १५ ॥

खगमेकमवेक्ष्य तादृशं
पतितं विष्णुपदातिलङ्घनात् ।
निभृतं चकिता इवाखिला-
स्तरुनीडेषु विलिल्यिरे खगाः ॥ १६ ॥

घटमानदलाररीपुटं
नलिनं मन्दिरमिन्दिरास्पदम् ।
परिपालयति स्म निक्कणन्
परितो यामिकवन्मधुव्रतः ॥ १७ ॥

अधिपङ्कजकोशमादधे
बहिरालीनमधुव्रतच्छलात् ।
मधुसौरभरक्षणोत्सुका
दिनलक्ष्मीरिव लक्ष्म जातुषम् ॥ १८ ॥

दिनवेषमपास्य यामिनी-
वपुषा कालनटस्य नृत्यतः ।
ददृशे जगता पितृप्रसू-
र्दिवि नेपथ्यपटीव पाटला ॥ १९ ॥

रविरथ्यखुरोत्थितापर-
क्षितिभृद्गैरिकरेणुशोणया ।
क्षणमेकमकारि सन्ध्यया
वरुणाशारुणकञ्चुकभ्रमः ॥ २० ॥

वियति व्यरुचन् पयोधराः
स्फुटसन्ध्यापरिपाटलत्विषः ।
अचिरावतरद्विभावरी-
पदलाक्षापटलानुकारिणः ॥ २१ ॥

नवपल्लवकोमलच्छवि-
दिवि सान्ध्यो ददृशे महोभरः ।
(विनि:रवि)पातरयात् समुत्थित-
श्चरमाब्धेरिव विद्रुमोत्करः ॥ २२ ॥

उदियाय ततो दिगङ्गना-
श्रवणाकल्पतमालपल्लवः ।
रजनीमुखपत्रलेखिका-
रचनारङ्कुमदस्तमोऽङ्कुरः ॥ २३ ॥

किमु धूमभरः प्रशाम्यतो
द्युमणिग्रावगतस्य तेजसः ।
प्रससार दिशस्तमोमिषात्
किमु मीलत्कमलालिसञ्चयः ॥ २४ ॥

हलिहेतिदलत्कलिन्दजा-
लहरीकन्दलकालिमद्रुहः ।
परितस्तरुरम्बरस्थलीं
परितः स्थूलतमास्तमोभराः ॥ २५ ॥

नयनानि जनस्य तत्क्षणा-
न्निरुणद्धि स्म निरन्तरं तमः ।
रविदीपभृताभ्रकर्पर-
च्युतकालाञ्जनपुञ्जमेचकम् ॥ २६ ॥

तदमंसत मांसलं तम-
स्तनुतारागणबिन्दुजालकम् ।
दिवसात्ययचण्डताण्डव-
च्युतमीशस्य गजाजिनं जनाः ॥ २७ ॥

तिमि............रोपमै-
स्तरलाभैरुदभावि तारकैः ।
परुषातपतापितात्मनो
गगनस्येव निदाघबिन्दुभिः ॥ २८ ॥

अवपत् किमु कालकर्षक-
स्तिमिराम्भःकलुषे नभस्तले ।
विमलामुडुबीजमण्डलीं
नवचन्द्रातपसस्यसिद्धये ॥ २९ ॥

अहरत्ययरागपल्लव-
स्तमसा कन्दलितो नभस्तरुः ।
सृजति स्म निरन्तरं हरि-
द्विटपैस्तारककोरकावलिम् ॥ ३० ॥

अगमन्नभिसारिकाः प्रिया-
ननुरागाञ्जनरञ्जितेक्षणाः ।
अभिनत्तिमिरेऽपि ताः पुनः
श्वसितेनैव सुगन्धिना जनः ॥ ३१ ॥

जननीमुपलभ्य यामिनी-
माधिकस्नेहदशाभिवर्धिताः ।
दिवसस्य लयं प्रपेदुषो
गृहदीपा मुहुरर्भका इव ॥ ३२ ॥

उडुपुष्पकरम्बितं तमः-
कचभारं दधती निशीथिनी ।
अचिरादियमन्वपालयत्
कुमुदस्मेरमुखी निशाकरम् ॥ ३३ ॥

तदनु क्षणदागमोल्लसत्-
कलशाम्भोनिधिवीचिरोचिषः ।
व्यरुचन् कतिचित् कराङ्कुराः
शशिनः शातमखे दिशामुखे ॥ ३४ ॥

तरलालसतारकं मुखं
कलयन्ती शरकाण्डपाण्डरम् ।
विगलत्तिमिराम्बरा बभौ
हरिदैन्द्री हरिणाङ्कगर्भिणी ॥ ३५ ॥

अथ किञ्चिददृश्यतैन्दवं
वपुरार्द्रोदयरागलोहितम् ।
बलशासनदिग्विलासिनी-
मुखसिन्दूरललामकोमलम् ॥ ३६ ॥

परिपिण्डितयावकारुणं
प्रचकाशे हिमरश्मिमण्डलम् ।
रचितं नवरक्तसन्ध्यके-
र्विजयच्छत्रमिवात्मजन्मनः ॥ ३७ ॥

परुषेऽपि तथा प्रभानिधौ
विधुरं लोकमिने परेयुषि ।
उदशिश्वसदाद्रैतैःकरै-
रथ राजा मृदुभिर्नवोदयः ॥ ३८ ॥

अथ **कम्पनृपो**ऽपि कृत्यवित्
कृतसन्ध्यासमयोचितक्रियः ।
अवदत् सविधे स्थितां **प्रियां**
भुवि गङ्गेत्यभिनन्दिताह्वयाम् ॥ ३९ ॥

कमलाक्षि! कटाक्ष्यतामयं
समयो वर्णनया रसार्द्रया ।
जन एष वचस्तवामृतं
श्रवसा पाययितुं कुतूहली ॥ ४० ॥

इति सा **दयितेन** भाषिता
दरनम्रं दधती मुखाम्बुजम् ।
वदति स्म शनैः शुचिस्मिता
सरसोदारपदां सरस्वतीम् ॥ ४१ ॥

स्वदमानसुगन्धिमारुतः
प्रसरत्कोमलचन्द्रिकोदयः ।
नृपचन्द्र! निरीक्ष्यतामयं
[समयः*] पोषितपुष्पसायकः ॥ ४२ ॥

परिरभ्य दृढं चिरागतः
प्रथमाशासुदृशो निशापतिः ।
[श्लथयत्यय*]मंशुभिर्नखै-
स्तिमिरश्रेणिमयीं प्रवेणिकाम् ॥ ४३ ॥

प्रथमाचलमौलिमुच्चकै-
रधिरुह्याम्बरपात्रसम्भृतम् ।
अयमंशुमृणालिकामुखै-
स्तिमिरं चूषयतीव चन्द्रमाः ॥ ४४ ॥

अलिनीलमयस्तमोमयं
प्रविलाप्योदयरागवह्निना ।
कलयत्ययमोषधीश्वरः
कलधौतं शुचि कौमुदीमिषात् ॥ ४५ ॥

शशिमण्डलशङ्खपेटका-
दवकृष्य क्षपया समर्पितम् ।
कुमुदच्छवि कौमुदीमयं
दधती क्षौममभाद् दिगङ्गना ॥ ४६ ॥

हरितं परिरभ्य वासवीं
हरिणाङ्कः करपातलीलया ।
स्पृशति प्रणयात् कुमुद्वतीं
बत! विश्वासपदं न कामिनः ॥ ४७ ॥

मुहुरामृशदेव पद्मिनी-
मपि रागी क्षणदाकरः करैः ।
यदमुं प्रति नेयमुन्मुखी
प्रभवत्यत्र पतिव्रतागुणः ॥ ४८ ॥

अनुदर्शमनुप्रवेशत-
स्तपनाच्छक्तिमवाप तापिनीम् ।
नियतं हिमदीधितिर्यतः
क्षमते तापयितुं वियोगिनः ॥ ४९ ॥

अलिविभ्रममन्तरेति य-
न्न विधोस्तन्मृगलक्ष्म किन्त्वयम् ।
पुरजिद्रथचक्रतार्जितो
बहलः कज्जललेपकालिमा ॥ ५० ॥

मघवन्मणिभङ्गमेचकः
शशिनि श्यामलिमा चकास्ति यः ।
जनयत्ययमङ्कपालिका-
प्रणयालीननिशीथिनीधियम् ॥ ५१ ॥

कलयामि कलङ्ककैतवा-
न्नियतं धारयते........।*

[इति श्रीगङ्गादेव्या विरचिते **मधुराविजय**-
नाम्नि **वीरकम्परायचरिते**
सप्तमः सर्गः ।*]

अथाष्टमः सर्गः ।

....
.... ।
....
व्याघ्रपुरीति सा यथार्थम् ॥

अधिरङ्गमवाप्तयोगनिद्रं
हरिमुद्वेजयतीति जातभीतिः ।
पतितं मुहुरिष्टकानिकायं
फणचक्रेण निवारयत्यहीन्द्रः ॥

........नुघूर्णदूर्णनाभं
वनवेतण्डविमर्दिनीमवस्थाम् ।
विरतान्यपरिच्छदप्रपञ्चो
भजते हन्त! **गजप्रमाथिनाथः** ॥

---

*इतः परमुपत्रिंशपद्यनिवेशपर्याप्तं पत्रं तालपत्रादर्शे न लिखितम्। 'व्याघ्रपुरी' त्यादीनां वृत्तभेददर्शनादष्टमसर्गान्तर्भावः संभाव्यते ।

घुणजग्धकपाटसम्पुटानि
स्फुटदूर्वाङ्कुरसन्धिमण्डपानि ।
श्लथगर्भगृहाणि वीक्ष्य दूये
भृशमन्यान्यपि देवताकुलानि ॥

मुखराणि पुरा मृदङ्गघोषै-
रभितो देवकुलानि यान्यभूवन् ।
तुमुलानि भवन्ति फेरवाणां
निनदैस्तानि भयङ्करैरिदानीम् ॥

अतिलङ्घ्य चिरन्तनीं स्वसीमा-
मपदेष्वर्पितजीवनप्रवृत्तिः ।
मुहुरुत्पथगामिनी तुलुष्का-
नधुना हानुकरोति सह्यकन्या ॥

सतताध्वरधूमसौरभैः प्राङ्
निगमोद्घोषणवद्भिरग्रहारैः ।
अधुनाजनि विस्रमांसगन्धै-
रधिकक्षीबतुलुष्कसिंहनादैः ॥

मधुरोपवनं निरीक्ष्य दूये
बहुशः खण्डितनालिकेरषण्डम् ।
परितो नृकरोटिकोटिहार-
प्रचलच्छूलपरम्परापरीतम् ॥

रमणीयतरो बभूव यस्मिन्
रमणीनां मणिनूपुरप्रणादः ।
द्विजशृङ्खलिकाखलात्क्रियाभिः
कुरुते राजपथः स्वकर्णशूलम् ॥

परितस्ततन्तुवायतन्तु-
व्यतिषङ्गाज्जनितानि जालकानि ।
पुरगोपुरसालभञ्जिकानां
दधते चीनपटावगुण्ठनत्वम् ॥

हिमचन्दनवारिसेकशीता-
न्यभवन् यानि गृहाङ्गणानि राज्ञाम् ।
हृदयं मम खेदयन्ति तानि
द्विजबन्दीनयनाम्बुदूषितानि ॥

न तथा कटुघूत्कृताद् व्यथा मे
हृदि जीर्णोपवनेषु घूकलोकात् ।
परिशीलितपारसीकवाग्भ्यो
यवनानां भवने यथा शुकेभ्यः ॥

स्तनचन्दनपाण्डु ताम्रपर्ण्या-
स्तरुणीनामभवत् पुरा यदम्भः ।
तदसृग्भिरुपैति शोणिमानं
निहतानामभितो गवां नृशंसैः ॥

सुवते न यथापुरं वसूनि
    क्षितयो वर्षति पूर्ववन्न शक्रः ।
शमनोऽपि जनं नयत्यकाण्डे
    विषयेऽस्मिन् यवनैर्हतावशिष्टम् ॥

श्वसितानिलशोषिताधराणि
    श्लथशीर्णा[थि]तचूर्णकुन्तलानि ।
बहुबाष्पपरिप्लुतेक्षणानि
    द्रमिडानां वदनानि वीक्ष्य दूये ॥

श्रुतिरस्तमिता नयः प्रलीनो
    विरता धर्मकथा च्युतं चरित्रम् ।
सुकृतं गतमाभिजात्यमस्तं
    किमिवान्यत् कलिरेक एव धन्यः ॥

इति सा निखिलं निवेद्य राज्ञे
    यवनानां जनगर्हितं चरित्रम् ।
अतिभीषणमात्मनः प्रभावात्
    कमपि प्रादुरभावयत् कृपाणम् ॥

अथ तं कलधौतकोश[जाम्रव
    क*]रलग्नत्सरुरुच्च्य(खाःभा)नखड्गम् ।
अचिरोज्झितकञ्चुकानुबन्ध-
    स्फुटकालोरगभोगसाम्यभाजम् ॥

क्षयकालकरालभद्रकाली-
गलकालागरुकर्द[मायमा*]नैः ।
महसां प्रसरैरदीपहार्यं
किमपि ध्वान्तमिव प्रकाशयन्तम् ॥

प्रतिबिम्बितदीपकान्तिमन्तः
स्फुटतापिञ्छतरुप्रसूननीलम् ।
नवमम्बुधरं विडम्बयन्तं
जठरोज्जृम्भितवैद्युतप्रकाशम् ॥

तमरातिनराधिनाथनारी-
नयनाम्भःकणपातहेतुभूतम् ।
प्रभुरुन्मिषितस्वरोषवह्ने-
रधिकोद्दाममममंस्त धूमदण्डम् ॥

(कलापकम् ।)

प्रणयागतचोलपाण्ड्यलक्ष्मी-
श्रवणेन्दीवरमालिकायमानम् ।
विरचय्य पुरः कृपाणमेषा
पुनरप्याह पुरन्दराभमेनम् ॥

नरनाथ ! पुरा कृपाणमेनं
विरचय्याखिलदेवतायुधांशैः ।
उपदीकृतवान् पिनाकपाणे-
र्दनुजानां विजयाय विश्वकर्मा ॥

अमुमुग्रतपःकृतप्रसादः
प्रददौ पाण्ड्यनृपाय सोऽपि देवः ।
यमुपेत्य चिरेण तस्य वंश्याः
पृथिवीमप्रतिशासनामशासन् ॥

अथ कालवशेन पाण्ड्यवंश्यान्
गतवीर्यानवधार्य कुम्भजन्मा ।
मनुजेश्वर! मण्डलाग्रमेनं
भवते प्रेषितवान् महाभुजाय ॥

अमुना युधि दुःसहं महः स्यात्
तव नैसर्गिकसाहसप्रवृत्तेः ।
ध्रुवमूष्मणि दारुणो दवाग्निः
किमुतोच्चण्डसमीरसंस्तवेन ॥

अधिसङ्गरमस्य च प्रभावाद्
भविता ते न कदापि सत्वसादः ।
असितोमरचक्रचापमुख्यै-
र्द्विषदस्त्रैर्वपुषो न चाभिषङ्गः ॥

अमुमास्रकरालरश्मिपाली-
रचितालीकतटिच्छटाविलासम् ।
ध्रुवतस्तव चेष्टितुं पुरस्ता-
न्न कृतान्तोऽपि भवत्यलं किमन्यैः ॥

अमुनाशु विशस्य दक्षिणस्यां
मधुरायां पुरि कंसवन्नृशंसम् ।
यवनाधिपतिं बलोत्तरस्त्वं
विदधीथाः स्फुटमच्युतावतारम् ॥

अनिदंप्रथमो हि धार्यतेऽसौ
भवतान्यैर्मनसाप्यधारणीयः ।
भुवनत्रयरक्षणैकदीक्षा-
विधिशंसी कटकः (पदा?करा)म्बुजेन ॥

चलवेणिभिरुल्बणारुणाक्षै-
र्विपुलश्मश्रुभिरात्तसिंहनादैः ।
विकटभ्रुकुटीकरालफालै-
स्त्वरमाणस्तृणगात(?) तुलुष्कशीर्षैः ॥

ग्रसतु प्रथनाह्वये दिनादौ
प्रथमानो भवतः प्रतापसूर्यः ।
मधुपानमदप्रदोषरूढं
यवनीनां स्मितचन्द्रिकाविकासम् ॥

अविनीतिदवानलानुबन्धा-
दधिकोन्मीलदधर्मघर्मजातिम् ।
निहताहितलोहिताम्बुवर्षै-
र्नृप! निर्वापय तापमुर्वरायाः ॥

परिपन्थिकबन्धकन्धरान्तः-
स्रुतरक्तासवपूरपारणाभिः ।
कटपूतनभूतयातुधाना-
नभितस्तर्पयतात् तवैष खड्गः ॥

दुरितैकपरं **तुलुष्कनाथं**
द्रुतमुत्खाय जगत्त्रयैकशल्यम् ।
प्रतिरोपय **रामसेतु**मध्ये
विजयस्तम्भशतानि बाहुशालिन्! ॥

त्वयि नाथ! नियन्तृतां प्रपन्ने
धृतवेगा स्थिरसेतुबन्धनेन ।
प्रथयत्वनुकूलयानलीला-
मचिरेणैव **कवेरजा**करे[णुः*] ॥*

[इति **श्रीगङ्गादेव्या** विरचिते **मधुराविजय**-
नाम्नि **वीरकम्परायच**रितेऽ
ष्टमः सर्गः ।*]

---

*इतः परं दश पत्राणि तालपत्रादर्शाद् विभ्रष्टानि ।

*............फलकेन केचित्
प्रत्यर्थिनां वञ्चितबाणवर्षाः ।
अलक्ष्यपातं युगपत् कृपाणैः
कृत्ताखिलाङ्घ्रींस्तुरगा....म् ॥

आसञ्जिताः कङ्कमुखैर्विमुच्य
............भुवनेषु पङ्क्तिः ।
आराच्चरन्त्या विरराज मृत्यो-
रुत्तम्भिता तोरणमालिकेव ॥

कृत्ताः शशाङ्कार्धमुखैः पृषत्कै-
र्धनुष्मतां हास्तिकहस्तकाण्डाः ।
रक्तह्रदेषु न्यपतन् भुजङ्गाः
पारिक्षितस्येव मखानलेषु ॥

मुक्ताफलैर्वीरकृपाणलेखा-
विभिन्नगन्धद्विपकुम्भमुक्तैः ।
रक्तारुणैस्तत्क्षणघट्टनोत्थ-
स्फुलिंगसङ्घातमतिर्वितेने ।

---

* इतः पूर्वं शताधिकश्लोकविच्छेदसंभावनया सर्गसङ्ख्या न निश्चेतुं शक्या ।

यावत् कृपाणेन विपाट्य कुम्भं
निवर्तते सत्वरमश्ववारः ।
तावद् गृहीत्वास्य तुरङ्गमङ्घ्र्यो-
रास्फालयामास गजस्तमुर्व्याम् ॥

निशाचराः केचन कुञ्जराणां
कुम्भस्थलान्निस्सृतमास्त्रपूरम् ।
निष्ठ्यूतमुक्तामणयः सहर्षं ।
चुचूषुरुत्पुष्करनालदण्डैः ॥

जिघत्सयान्तः पतगैः प्रविष्टैः
प्रस्पन्दमानं कुणपं द्विपस्य ।
समीपमासाद्य सजीवबुध्या
व्यसुं सतृष्णोऽपि जहौ सृगालः ॥

चक्रैर्निकृत्तानि शिरांसि याव-
दाधोरणानां न पतन्त्यधस्तात् ।
अक्लिष्टशोभान्यवतंसहेतो-
स्तावत् प्रतीष्टानि निशाचरीभिः ॥

करेण कश्चित् पदयोर्गृहीत्वा
क्षिप्तं दवीयो वियति द्विपेन्द्रः ।
पतन्तमाच्छिन्नकृपाणयष्टिः
प्रत्यैच्छदुच्चैर्दशनद्वयेन ॥

क्षिप्तो गजेनोर्ध्वमसिद्द्वितीयः
स्कन्धे निपत्यास्य पुरस्तरस्वी ।
निपात्य चाधोरणमभ्यमित्रं
गजाधिरोहः स्वयमेव जज्ञे ॥

द्विषा सरोषेण पृषत्कवर्षै-
र्निषूदितः कोऽप्यमरत्वमेत्य ।
चकार तस्योपरि पुष्पवर्षं
सहर्षमुद्घोषितचाटुवादः ॥

कुन्तेन कश्चिद् द्विषता विभिन्न-
स्तथैव संश्लेषममुष्य यातः ।
भिन्दन्नुरस्तेन चमत्कृतोऽभूद्
गुणेषु को मत्सरमादधाति ॥

चिराय कौचित् कलहायमाना-
वन्योन्यकौक्षेयककृत्तशीर्षौ ।
विमुक्तदेहौ तदनुक्षणेन
ससौहृदौ दिव्यपुरीमयाताम् ॥

सङ्ग्रामवन्यामभितश्चरन्तो
दर्पोद्धताः केचन राजसिंहाः ।
प्रत्यर्थिनां पार्थिवकुञ्जराणां
शिरांस्यभिन्दन्नखरैः[खराग्रैः ॥*]*

---

*इतः परं पत्रद्वयं निर्लेखं दृश्यते ।

....

.... ।

....स्तस्य विरोधियोधान्

दृष्ट्वा जहासेव पलायमानान् ॥

एकप्रहारेण सकङ्कटानां

आधोरणानां करिणां च देहैः ।

द्विधा विभिन्नैरभितो विवेक्तु-

मीषत्करास्तस्य विमर्दमार्गाः ॥

कुम्भेषु भिन्दन् नृपतिर्द्विपेन्द्रान्

मुक्ताफलैः शर्करिलान्तराभिः ।

प्रावर्तयद् रक्ततरङ्गिणीभिः

परश्शताः संयति **ताम्रपर्णीः** ॥

तेन द्विपास्तोमरिणा विभिन्नाः

कुंभस्थलैरुज्झितमौक्तिकौघैः ।

क्रौञ्चस्य जहुर्गुहशक्तिघात-

प्रकीर्णहंसप्रकरस्य शोभाम् ॥

रंहस्विनः स्वाभिमुखान् क्षितीन्द्रो

मृगान् नखाग्रेण यथा तरक्षुः ।

प्रसह्य वक्षस्सु युधि प्रवीरान्

क्षुण्णानकार्षीच्छुरिकामुखेन ॥

शूरस्तथा प्राहृत मुद्गरेण
शिरस्त्रवन्ति द्विषतां शिरांसि ।
यथा विनिर्यन्नयनानि तानि
मङ्क्षु न्यमाङ्क्षुः स्वशरीर एव ॥

[तस्मि*]न्निति व्यापृतहेतिजाते
परापतन्त्यः परिपन्थिसेनाः ।
कल्पक्षयोदर्चिषि हव्यवाहे
महाम्बुधेराप इवाशु ने[शुः*] ॥

न जामदग्न्येन न राघवेण
तथा न भीमेन न चार्जुनेन ।
आपादितस्तेन यथा समीके
हर्षो महर्षेः कलहप्रियस्य ॥

ततस्तुलुष्कान् युधि [कान्दिशी*]का-
नालोक्य विष्फारितघोरशार्ङ्गः ।
कम्पक्षितीन्द्रं यवनाधिराजः
प्रत्यग्रहीद् वृत्र इवामरेन्द्रम् ॥

तं वीरपाणाधिकपाटलाक्षं
ललाटलक्ष्यभ्रुकुटीकरालम् ।
मदस्य रोषस्य च देहब(न्धः?द्धं)
संभेदमाशङ्कत वीरवर्गः ॥

निरायता तस्य तुरङ्गवेगाद्
वेणिर्मणिश्रेणिमती चकाशे ।
अमर्षवह्नेर्ज्वलनोन्मुखस्य
धूमच्छटेव स्फुरितस्फुलिङ्गा ॥

आस्फाल्यमानस्य च तेन गाढं
शार्ङ्गस्य मौर्वीनिनदश्चकार ।
चिरात् परित्यज्य तमुच्चलन्त्या
जयश्रियो नूपुरघोषशङ्काम् ॥

पराक्रमाधःकृतचोलपाण्ड्यं
वल्लालसम्पल्लतिकाकुठारम् ।
रणोन्मुखं कम्पनृपोऽभ्यनन्दीद्
वीरः सुरत्राणमुदग्रशौर्यः ॥

आकर्णमाकृष्टशरासनौ तौ
मिथः किरन्तौ विशिखानसङ्ख्यान् ।
वीरौ स्वबाहुद्रविणानुरूप-
मायोधनं मानधनौ व्यधाताम् ॥

बाणा निरस्ता यवनेन तस्मि-
न्नपाङ्गपाता इव वीरलक्ष्म्याः ।
कम्पेश्वरेणाप्यभिपारसीकं
शराः कटाक्षा इव कालरात्रेः ॥

स केरलप्राणमरुद्भुजङ्गान्
वन्यावनीन्द्रद्रुमदाववह्नीन् ।
अन्ध्रान्धकारक्षयतिग्मभासो
बाणानमुञ्चद् यवने नरेन्द्रः ॥

क्षतानि यान्यस्य शरैः शरीरे
चकार वीरस्य तुलुष्कवीरः ।
वितेनिरे तानि नखाङ्कशङ्कां
जयश्रियो भोगसमुत्सुकायाः ॥

उदग्रमग्रे यवनाधिभर्तुः
साक्षात्कलेर्मौलिमिवाशुगेन ।
स मङ्क्षु सार्धं जयकाङ्क्षितेन
ध्वाङ्क्षध्वजं ध्वंसयति स्म धन्वी ॥

अमर्षितस्याथ पृषत्कवर्षं
विमुञ्चतो विद्विषतः शरेण ।
स कार्मुकज्यामलुनात् तुलुष्क-
राज्यश्रियो मङ्गलसूत्रकल्पाम् ॥

विहाय शार्ङ्गं धनुरिद्धरोष-
स्तुलुष्क[वीरस्त*]रवारिमुग्रम् ।
तुरङ्गपर्याणनिबद्धबद्धा-
विलम्बिभिः(?) सत्वरमुज्जहार ॥

अथाग्रहीत् कम्पनृपस्तमेव
कौक्षेयकं काल[करालरूपम् ।
व्या*]पादनार्थं यवनेश्वरस्य
यः प्रेषितः प्राक् कलशोद्भवेन ॥

विषच्छटाधूम्ररुचिर्नृपस्य
कराग्रधूता करवाललेखा ।
[जिह्वेव रेजे*] यवनाधिराज-
प्राणानिलान् जिघ्रसिषोर्भुजाहेः ॥

स वञ्चयंस्तत्तरवारिधारां
धाराविशेषप्रवणौपवाह्यः ।
अशातयत्तस्य शिरो निमेषा-
[दने*]न कर्णाटकुलप्रदीपः ॥

अज्ञातसेवोचितचाटुवादं
तुलुष्कसाम्राज्यकृताभिषेकम् ।
दिवौकसामप्यकृतप्रणामं
भूमौ सुरत्राणशिरः पपात ॥

च्युतेऽपि शीर्षे चलिताश्ववल्गा-
नियन्त्रणव्यापृतवामपाणि ।
प्रतिप्रहारप्रसृतान्यहस्तं
वीरः कबन्धं द्विषतोऽभ्यनन्दीत् ॥

मानोन्नते कम्पनृपस्य मौलौ
पपात दिव्यद्रुमपुष्पवृष्टिः ।
स्वयंवराभ्युत्सुकराजलक्ष्मी-
विमुक्तमुक्ताक्षतजालकल्पा ॥

प्रशान्तदावेव वनान्तलक्ष्मी-
र्गतोपरागा गगनस्थलीव ।
कलिन्दजा मर्दितकालियेव
दिग् दक्षिणासीत् क्षतपारसीका ॥

हतावशिष्टानथ वैरियोधान्
संरक्ष्य पादप्रण.........।
....
..............................॥*

[इति श्रीगङ्गादेव्या विरचितं मधुराविजयं
नाम वीरकम्परायचरितं
समाप्तम् ।*]

शिवं भूयात् ।

* इयानेव तालपत्रादर्शस्समुपलब्धः ।

INDEX OF PROPER NAMES.

अगस्त्य २

अन्ध्र ८३

आचार्यदण्डिन् २

कण्टकाननपट्टण ३३

कम्प ३, ३१, ३३, ३४, ३६, ३७, ३९, ५२, ५८, ६६, ८१, ८२, ८४, ८५.

कम्पन १६

कम्पन १७

कर्णाट ९, ३३, ३५, ८४.

कर्णामृतकवि २

कवेरजा ७६

काञ्ची २६, ३७

कालिदास २

कुन्तल १३, ५०.

कुन्तली ४१, ५७.

रल ३१, ३९, ८३.

क्रियाशक्तिगुरु १

क्षीरतरङ्गिणी ३३

ाङ्गादेवी ६६

ाङ्गाधरमहाकवि २

गजप्रमाथिनाथ ६९

गौड ३९

चम्प २६, ३६, ३७.

चोल ३१, ८२.

ताम्रपर्णी १०, ७१, ८०.

तिक्कय २

तुङ्गभद्रा ५, १०, ३३.

तुण्डीर २६, ३७.

तुलुष्क १४, २६, ७०, ७५, ७६, ८१, ८३, ८४.

दुग्धवाहिनी ३३

देपायी ८

द्रमिड ३३, ३४, ३९, ७२.

ध्वाङ्क्षध्वज ८३

पम्पा ८

पाण्ड्य ३१, ७४, ८२.

पारसीक ७१, ८२, ८५.

प्राचेतस १

बुक्कराज ४

भट्टबाण २

भवभूति २

भारवि २

मगध ३९

मधुरा ७०, ७५.
मधुराविजय ३
मरतकपुर ३७
मलयाद्रि १०
मालव ३९
यवन ७१, ७२, ७५, ८१, ८२, ८३, ८४.
यवनी ७५
रङ्ग ६९
राजगम्भीर ३५
रामसेतु ७६
वन्य २६, ८३.
बल्लाल ८२
विजया ५, ९.
विरिञ्चिनगर ३३
विरूपाक्ष ८
विश्वनाथ ३
वैयासिक २
व्याघ्रपुरी ६९
सङ्गम १७
सह्यकन्या ७०
सिंहल ३९
सुरत्राण ८२, ८४.
सेवुण ३९
हरिहर ४, ५१.

Sahitya Ratnamala

Boja charita
Achyutarayabhyudaya
Raghunatha Bupavijaya
Virakampanarayacharitam
Vema Bhupalacharita
Vikramanka charita
Sarabhoji charita mss.
Nava Sahasankacharita
Harshacharita
Rajatarangini

Buddhacharita
Sankaravijaya
Ap. D. Charita
Bilhanacharita-Bi
Mudarakshasa
Malavikagnimitra
Raghuvamsa
Asufkhan Vilasam
Sivalilarnava

SRIDHARA PRINTING HOUSE,—TRIVANDRUM.

Varadambika parinaya
Ramabhyudayam